

**ENFLASYON VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ : TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1988-2021)**

Erkan GÖKMEN

Yüksek Lisans Tezi

İKTİSAT ANA BİLİM DALI

Doç.Dr. Murat BEŞER

AĞRI-2024

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANA BİLİM DALI

İKTİSAT TEORİSİ BİLİM DALI

Erkan GÖKMEN

**ENFLASYON VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ : TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1988-2021)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Doç.Dr. Murat BEŞER

AĞRI-2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Enflasyon Ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği (1988-2021)” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.....2024

Erkan GÖKMEN

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç.Dr. Murat BEŞER danışmanlığında, Erkan GÖKMEN tarafından hazırlanan bu çalışma .../.../2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :	İmza:
Jüri Üyesi :	İmza:
Jüri Üyesi :	İmza:
Jüri Üyesi :	İmza:
Jüri Üyesi :	İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../2024. tarih ve / nolu kararı ile onaylanmıştır.

.... /...../.....

Prof. Dr. İbrahim HAN
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi : Türkiye Örneği (1988-2021)**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. .../.../2024

Erkan GÖKMEN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖN SÖZ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL VE TABLOLAR LİSTESİ	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ENFLASYON.....	3
1.1. Enflasyonun Tanımı	3
1.2. Enflasyonun Ölçülmesi	4
1.2.1. GSYİH Deflatörü	4
1.2.2. Tüfe (Tüketici Fiyat Endeksi)	5
1.2.3. Üfe (Üretici Fiyat Endeksi)	5
1.3. Enflasyon Türleri	5
1.3.1. Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri	5
1.3.1.1. Talep enflasyonu.....	6
1.3.1.2. Maliyet enflasyonu	6
1.3.1.3. Fiyat enflasyonu.....	7
1.3.2 Enflasyonun Etkileri.....	7
1.3.2.1. Gelir dağılımı üzerindeki etkisi	8
1.3.2.2. Tasarruf hacmi ve yatırımlar üzerine etkisi	8
1.3.2.3. Ödemeler dengesi üzerine etkisi	9

İKİNCİ BÖLÜM

2. İŞSİZLİK.....	10
2.1. İşsizlik Kavramı	10
2.2. İşsizliğin Ölçülmesi.....	11
2.3. İşsizlik Türleri	12
2.3.1. İşsizliğin Sürelerine Göre Türleri	12
2.3.1.1. Geçici (arızı) işsizlik	12

2.3.1.2. Sürekli işsizlik (uzun süreli işsizlik).....	12
2.3.2. Çalışma İsteğine Göre İşsizlik Türleri.....	13
2.3.2.1. İrادی (gönüllü) işsizlik.....	13
2.3.2.2. Gayri iradi işsizlik.....	13
2.3.3. İstihdam Fonksiyonlarına Göre İşsizlik Türleri	14
2.3.3.1. Gizli işsizlik	14
2.3.3.2. Açık işsizlik	14
2.3.3.3. Friksiyonel işsizlik.....	15
2.3.3.4. Yapısal işsizlik.....	15
2.3.3.5. Teknolojik işsizlik	16
2.3.3.6. Konjonktürel işsizlik.....	17
2.3.3.7. Mevsimsel işsizlik	17
2.4. Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Phillips Eğrisi.....	18
2.4.1.1. Monetarist yaklaşım.....	19
2.4.1.2. Yeni klasik yaklaşım.....	21
2.5. Türkiye'de 1980-2021 Dönemi Enflasyonist Süreç Ve İşsizliğin Tarihsel Gelişimi	22
2.5.1 Türkiye'de Enflasyonist Süreç	22
2.5.2. 1994-1998 Dönemi.....	23
2.5.3. 1999-2001 Dönemi.....	26
2.5.4. 2008-2013 Dönemi.....	29
2.5.5. 2018-2023 Dönemi.....	30
2.5.6. İşsizliğin Türkiye'deki Genel Görünümü	31
2.5.6.1. 24 Ocak Kararları ve Etkileri.....	32
2.5.6.2. 5 Nisan Kararları ve Sonuçları.....	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ENFLASYON VE İŞSİZLİK İLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ EKONOMETRİK ANALİZİ	38
3.1. Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapılan Ampirik Çalışmalar	38
3.1.1. Veri Seti, Model Ve Ampirik Bulgular	43
3.2. Ekonometrik Yöntem ve Ampirik Sonuçlar	44
3.2.1. Birim kök testi	44
3.2.1.1. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testleri	46
3.2.1.2. Phillips ve Perron (PP) birim kök testleri	48

3.2.1.3. Modified Dickey-Fuller (DF-GLS) birim kök testleri.....	48
3.2.1.4. Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) Birim Kök testleri.....	49
3.3. ARDL Eşbütünleşme Analizi ve Sonuçları	50
3.4. Toda-Yamamoto Nedensellik Testi ve Sonuçları	53
SONUÇ	56
KAYNAKLAR	59
ÖZGEÇMİŞ	64

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ ENFLASYON VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ : TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1988-2021)

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat BEŞER

2024, 64 Sayfa

Bu çalışma, Türkiye'de 1988-2021 döneminde işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Dünya Bankasından elde edilen yıllık veriler kullanılarak enflasyon (ENF) ve işsizlik (UNEMPLOYMENT) değişkenleri incelenmiştir. Serilerin durağan olup olmadığını belirlemek için birim kök testleri (ADF, PP, DF-GLS, KPSS) uygulanmıştır. Birim kök testi sonuçlarına göre, LNENF ve LNUNEMPLOYMENT serileri düzeyde birim köke sahiptir, yani durağan değildir. Ancak, birinci farkları alındığında durağan hale gelmektedirler. ADF, PP ve DF-GLS testlerinde hipotezin birim kök varlığına işaret etmesi reddedildiği için serilerin durağan olduğu söylenebilir. KPSS testi ise serilerin durağan olduğunu desteklemektedir. Ardından, eşbütünleşme testi olan ARDL modelleme yaklaşımı kullanılarak uzun dönem ilişkisi incelenmiştir. ARDL(1,0) modeli kullanılarak elde edilen sonuçlara göre, LNENF değişkeni önceki dönemlerdeki enflasyonla pozitif bir ilişki göstermektedir. Ancak, LNUNEMPLOYMENT değişkeni istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki göstermemektedir. Ayrıca, serisel korelasyon, değişen varyans ve kalıntıların normal dağılımı gibi testler yapılmıştır. Serisel korelasyon ve değişen varyans olmadığı, kalıntıların ise normal dağıldığı sonucuna varılmıştır. Son olarak, reset testi yapılarak modelin kurma hatası olup olmadığı kontrol edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, modelin kurma hatası olmadığını göstermektedir. Bu bulgulara göre, çalışmada analiz edilen dönemde enflasyondan işsizliğe nedensellik ilişkisinin var olduğu söylenebilir.

Anahtar sözcükler: ARDL, Birim Kök, enflasyon, eşbütünleşme, işsizlik, nedensellik.

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE EVALUATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION AND UNEMPLOYMENT: EXAMPLE OF TURKEY (1988-2021)

Supervisor: Doç.Dr. Murat BEŞER

2024, Page: 64

This study aims to analyze the relationship between unemployment and inflation in Turkey during the period of 1988-2021. In the study, annual data obtained from the World Bank was used to examine the variables of inflation (ENF) and unemployment (UNEMPLOYMENT). Unit root tests (ADF, PP, DF-GLS, KPSS) were applied to determine whether the series are stationary or not. According to the unit root test results, the LNENF and LNUNEMPLOYMENT series have a unit root at the level, indicating that they are not stationary. However, they become stationary when the first difference is used. Since the hypothesis of a unit root presence was rejected by ADF, PP, and DF-GLS tests, it can be said that the series are stationary. The KPSS test confirms that the series are stationary. Then, the long-term relationship was examined using the autoregressive distributed lag (ARDL) modeling approach, which is a cointegration test. According to the results obtained using the ARDL(1,0) model, the LNENF variable shows a positive relationship with previous periods' inflation. However, the LNUNEMPLOYMENT variable does not show a statistically significant relationship. Additionally, tests such as serial correlation, heteroscedasticity, and normal distribution of residuals were conducted. It was concluded that there is no serial correlation or changing variance, and the residuals are normally distributed. Finally, a reset test was conducted to check for model misspecification. The results obtained indicate that there is no model misspecification. Based on these findings, it can be said that during the analyzed period in this study inflation is caused by unemployment.

Keywords: ARDL, causality, cointegration, inflation, unemployment, Unit Root.

ÖN SÖZ

“Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki ilişkinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği (1988-2021)” adlı bu çalışma 2024 yılında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan yüksek lisans tezinin amacı Türkiye’de 1988-2021 dönemlerinde enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi araştırmak ve analiz etmektir. Çalışmada bu amaç ışığında makroekonomik değişkenlerden olan enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki zaman serisi analizi metoduyla test edilmekte olup, ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda literatüre katkı sağlanmaktadır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca danışmanlığımı üstlenen, lisans eğitiminden bu yana engin bilgi ve birikimlerini benden esirgemeyen, çalışmam boyunca yardımlarını hep hissettiren, destek ve emeklerini esirgemeyen beni sürekli yüreklendiren, yoluma ışık tutup değerli tavsiyelerde bulunan, hayatım boyunca görüşeceğim ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum tez danışmanım Doç. Dr. Murat BEŞER’ e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, her konuda yanımda olduklarını bildiğim ve haklarını asla ödeyemeyeceğim annem, babam ve GÖKMEN kardeşlere bütün kalbimle teşekkürlerimi sunarım. Benimle birlikte tüm bu aşamalarda yanımda olan ve hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok değerli Aygün MELİKOVA hanımefendiye de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

.../.../2024

Erkan GÖKMEN

KISALTMALAR LİSTESİ

ADF:	Genişletilmiş Dickey-Fuller
ARDL:	Gecikmesi Dağıtılmış Otoresif Sınır Testi
GSYH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF:	Uluslararası Para Fonu
KPSS:	Kwiatkowski – Phillips – Schmidt – Shin
PP:	Phillips-Peron
TCMB:	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜFE:	Tüketici Fiyat Endeksi
ÜFE:	Üretici Fiyat Endeksi

ŞEKİL VE TABLOLAR LİSTESİ

Şekil 1. Orijinal Phillips Eğrisi	19
Şekil 2. Türkiye’de Enflasyon Oranları (1988-1998)	25
Şekil 3. Türkiye’de Enflasyon Oranları (1988-2021)	27
Şekil 4. Türkiye’de İşsizliğin Yıllara Göre Dağılımı (1988-2021)	36
Tablo 3.1. Çalışmada Kullanılan Değişkenlerin Tanımlamaları	43
Şekil 5. Değişkenlere Ait Düzey ve Birinci Farkları	46
Tablo 3.2. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testleri	47
Tablo 3.3. Phillips ve Perron (PP) Birim Kök Testleri.....	48
Tablo 3.4. DF-GLS Birim Kök Testleri	49
Tablo 3.5. Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) Birim Kök Testleri.....	50
Tablo 3.6. ARDL (1,0) Modeli.....	51
Tablo 3.7. Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Testin Sonuçları	51
Tablo 3.8. Breusch-Pagan-Godfrey Testi Sonuçları.....	52
Tablo 3.9. Normallik Testi Sonuçları	52
Şekil 6. Kalıntılar Histogramı	52
Tablo 3.10. Reset Testi Sonuçları	53
Tablo 3.11. ARDL Testi Sonuçları	53
Tablo 3.12. VAR Gecikme Seçim Kriterlerinin Sonuçları.....	54
Tablo 3.13. VAR Model.....	55
Tablo 3.14. Toda ve Yamamoto Testi Sonuçları.....	55

GİRİŞ

Geçmişten günümüze mal ve hizmetler belirli bir bedel ödenerek gerçekleştirilmeye başladığından beri fiyatlar genel düzeyinde artış kendini göstermeye başlamıştır. Giderek gelişen ve değişen dünyada daha da belirginleşen enflasyon ilk defa 16.yy da Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Türkiye ise 1939 yılında enflasyon kavramı kendini belirgin olarak göstermiştir (Büyükakın, 2008). 1970 yılına gelindiğinde enflasyonun en yıkıcı yüzü ortaya çıkmış, 1980'e kadar bu sorun katlanarak devam etmiştir. Yüksek oranlı devalüasyonlar gerçekleşmiş, KİT ürünlerin de yüksek fiyat artışı yaşanmış, tarımda sübvansiyonlar azaltılmıştır. Ayrıca 1980 yılında yaşanan siyasi gerginliklerde ekonomiyi kötü etkilemiştir.

Enflasyon, belirli bir ekonomide mal ve hizmetten daha çok para miktarındaki artışa denir. Toplam talebin toplam arzdan yüksek olması, yüksek faiz hadleri, yüksek tabanlı fiyat politikaları, dolaşımda olan para arzının sürekli artması gibi sebepler enflasyona daha da çok sebep olur. Böylelikle başlangıçta enflasyonla fiyat artışına katılmamış olan mal ve hizmetler de para arzıyla birlikte enflasyondan etkilenerek artıştan etkilenmektedirler (Turner ve Benavides, 2001).

Ülkemizde ise uzun yıllardır yüksek oranlı enflasyon oluşmaktadır. 1990-1996 yılları arasında olan dönemde yıllık enflasyon %78.7 olarak o zamana kadarki en yüksek enflasyon oranı gerçekleşmiştir. En düşük enflasyon ise %4.4 oranında 1960-1969 yılları arasındaki dönemde gerçekleştirmiştir (Ünsal, 2017).

1980 yılında enflasyon düzeyinin %107.2 lere çıkmasıyla beraber sonraki yılda hem enflasyon hem büyüme hızı düşmüştür. Bunu izleyen yıllarda ise enflasyon yine yükselmeye başlamıştır. 1984-1990 yılları arasındaki dönemde büyüme hızı artmış, dış borçlanma artmış, talep ve maliyet enflasyonu beraber görülmüştür. 1990 sonrasında ise enflasyon giderek artış göstermiştir.

1990-2000 yılları arasındaki dönemde ekonomide yapılan kötü uygulamalar neticesinde ekonomik krizler yaşanmıştır. Bunun neticesinde 2000 yılında Enflasyonu Düşürme Programı ve 5 Nisan kararları istikrarı sağlamada başarılı olamamıştır. Enflasyonu düşürmek için çok kez IMF ile masaya oturulmuş ama bu da istenilen sonucu vermemiştir. Alınan borçlar borçlanılarak kapatılmaya çalışılmış

bu da ekonominin yükünü arttırmıştır. Araştırmacılar ayrıca, Türkiye'deki enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki ilişkinin zaman içinde değiştiğini ve 1990'ların başından itibaren daha güçlü bir ilişki olduğunu bulmuşlardır (Uysal ve Erdoğan, 2003).

Sanayi Devrimi'nin başlangıcından itibaren, işsizlik oranları artmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte, insanların yerine makinelerin kullanılmaya başlanması, el işi üretimlerinin yerini makineleşmiş üretimlerin alması ve endüstriyel üretim yöntemlerinin yaygınlaşması, işsizliği artırmıştır.

20. yüzyılın başlarından itibaren, işsizlik sorunu daha da artmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, bazı ülkelerde işsizlik oranları düşük seviyelere inmiş olsa da, petrol krizi ve diğer ekonomik durgunluklar nedeniyle işsizlik oranları yine artmıştır (Ünsal, 2004).

Günümüzde, dünya genelinde işsizlik sorunu hala devam etmektedir. Farklı ülkelerde işsizlik oranları değişmekle birlikte, işsizlik, ekonomik kalkınmanın önündeki en büyük engellerden biri olarak kabul edilmektedir. Ekonomistler, işsizliği azaltmak için çeşitli politikalar öne sürmektedir. Bu politikalar arasında eğitim, yenilikçilik, girişimcilik, istihdam yaratan yatırımlar, sosyal güvenlik sistemleri, iş piyasası reformları gibi farklı alanlarda yapılan çalışmalar yer almaktadır.

Bu çalışma ise günümüzde ekonomik problemlerin en başında gelen enflasyon ve işsizlik kavramlarının öncelikle genel kapsamlı görünümünü. Ardından Türkiye özelinde detaylı bir şekilde enflasyon ve işsizliğin aralarındaki ilişkiyi analiz ederek literatüre ve bilime katkı sağlamayı amaçlamıştır. Bu çerçevede çalışma dört bölümde incelenecektir. Birinci bölümde Enflasyon kavramı, ikinci bölümde İşsizlik kavramı, üçüncü bölümde Enflasyon ve İşsizlik arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi: Türkiye Örneği (1988-2021) dönemini kapsayan yıllık bazdaki verilerle ekonometrik analiz yapılacaktır. Dördüncü ve son bölümde ise bu çalışmada elde edilen sonuçlar ve ekonometrik analiz raporları sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ENFLASYON

1.1. Enflasyonun Tanımı

Günümüze kadar enflasyon kavramının tam olarak bir tanımlaması bulunamamıştır. Bu kavram oldukça karmaşık bir olayın betimlenmesidir. Genel anlamda Latince kaynaklarda geçen enflasyon kelimesi ‘şişme’ anlamına gelmektedir. İktisat tarihi boyunca özellikle 2. Dünya Savaşı’nın yaşandığı dönemlerden sonra popülerlik kazanan bu kavram genellikle gelişmekte olan devletlerde makro iktisadi problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Telek, 2012:3).

İktisat literatüründe enflasyon kavramı en genel ifadesiyle fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen sürekli yükseliş veya sürekli olarak paranın piyasadaki değerini kaybetmesi şeklinde açıklanmıştır. Bu tanımlamalardan hareketle enflasyon kavramının tanım olarak değil de etkisinin asıl olarak ne gibi sonuçlar doğuracağı incelenmektedir (Sağdıç, 2018:3).

Enflasyon, genel bir ifadeyle bir ekonomide fiyatların genel olarak sürekli artış göstermesidir. Bir sürece bağlı olarak oluşan ve piyasalarda herhangi bir nedenden ötürü meydana gelen dengesizliklerin ifadesidir. Genellikle bir yıl içerisinde oluşan fiyatların ortalama olarak ne kadar arttığına bakılarak ölçülür ve yüzde olarak ifade edilir. Enflasyonun nedenine bakıldığında genellikle talep ve arz dengesizliği, para arzındaki artış, üretim maliyetlerindeki artış ve diğer faktörlerdir (Ünsal, 2017).

Enflasyon bir diğer ifadeyle fiyatlar genel seviyesi kuram olarak ekonomik piyasalardaki mal ve hizmetlerin fiyatlarının incelenmesinde, belirli bir dönemdeki ortalama indeks değer göstergesidir (Alkin, Yıldırım ve Özer, 2004:251).

Piyasalarda oluşan fiyatlandırmaların, piyasadaki mevcut para miktarı ile doğrudan alakalı olarak karşımıza çıkması ve bu tedavüldeki paranın genel olarak değerinin kaybedilmesi sonucu karşımıza çıkan olguya enflasyon denmektedir. enflasyon sadece ekonomik bir ifade ile birlikte değil, küreselleşen dünya üzerinde ki üretim yapan tüm bireyleri de kapsamaktadır. Bu durumda oluşan problem ise sosyo-ekonomik bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Çiftçi, 2015:39-40).

Enflasyon en genel ifadesiyle gündelik yaşamda sıkça kullanmış olduğumuz mal ve hizmetlerin çoğunun fiyatlarının artmasıdır. Bu fiyatlar zaman içerisinde artış gösterebilir veya tam tersi azalış gösterebilir. Sadece bir mal veya hizmetin fiyatının artış göstermesi bu kavramı tanımlayamaz yada tüm mal ve hizmetlerin hepsinin fiyatlarının bir seferde artması da bu kavramı tanımlayamaz. Örnek olarak aylık enflasyon oranının yüzde 1 olarak gerçekleşmesi önceki aya göre bu fiyatlamada gerçekleşmesi önceki yıla göre kıyaslandığında fiyatların yüzde 30 olarak artış göstermesidir (TCMB, 2004:3).

1.2. Enflasyonun Ölçülmesi

Enflasyonun belli bir tanıma sahip olmasıyla birlikte pratikte nasıl hesaplanması konusunda önemli sorunlar ile karşılaşmaktadır. Göreceli olarak mal ve hizmetlerin ve fiyatlandırmaların hangi yöne ve ne miktarda değişim gösterdiğinin belirlenmesi için kullanılan ölçüm yöntemi olarak “fiyat endeksleri” kullanılmaktadır. Kullanılan bu endekslerde belirli bir ürün grubunu belirli bir sepete dahil edilmesiyle oluşan değişimler gözlemlenir. Bu değişimlerin tek bir grupta ölçülmesi karışıklıklara sebep olmuştur. Enflasyonun ölçülmesinde kullanılan en basit formülasyon şu şekilde ifade edilebilir:

$$\text{Enflasyon} : \text{Fiyat Düzeyi} (t \text{ yılı}) - \text{Fiyat Düzeyi} (t - 1 \text{ yılı}) \times 10$$

Bu formülasyon kullanılarak bir mal veya hizmetin fiyatındaki oluşan değişimi bir diğer ifade ile o mal ve hizmet için gerçekleşen enflasyon oranını buluruz (Kaykusuz, 2001).

Enflasyonun ölçümünde kullanılan temel endeksler ise kullanım alanlarına göre aşağıda verilen sıralamaya göre yer almaktadır.

1.2.1. GSYİH Deflatörü

GSYH deflatörü Ülke içerisinde bulunan tüm mal ve hizmetlerin fiyatlarında oluşan değişimleri ölçmek için kullanılan bir endekstir. Bu endeks hesaplanırken sadece ülke içerisinde üretilen bütün mal ve hizmetler dikkate alınır. Çünkü GSYH hesaplanırken ithal mallar dahil edilmemektedir. Kullanılan endeksler

içerisinde en doğru enflasyon oranlaması yapan endekstir (Günsoy, 2020). Ve matematiksel olarak şu şekilde ifade edilmektedir.

$$GSYH \text{ Deflatörü} = (Cari Fiyatla GSYH / Sabit Fiyatla GSYH) \times 100$$

1.2.2. Tüfe (Tüketici Fiyat Endeksi)

Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE): Tüketim harcamalarına konu olan tüm mal ve hizmetlerin zaman içerisinde ki değişimi ölçmek için kullanılan bir endekstir. Giyecek, barınma, ulaşım, sağlık vb. insan ihtiyaçlarına ve gündelik yaşamını idame ettirecek her türlü ürünü ve hizmeti kapsayan bir endekstir. Dünyada enflasyon hesaplamalarında en çok kullanılan endekstir. Matematiksel olarak gösterimi şu şekildedir (TCMB, 2004).

$$TÜFE = (Temel yıldaki mal sepetinin cari yıldaki değeri / Mal sepetinin temel yıldaki değeri) \times 100$$

1.2.3. Üfe (Üretici Fiyat Endeksi)

Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE): Üretime konu olan ürünlerin toptancı aşamasında fiyat değişimlerini hesaplayan bir endekstir. Sanayi, balıkçılık, elektrik, madencilik vb. üretimin toptan aşamasında ki mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki farklılıkları ölçmekte kullanılan endekstir. Ayrıca belirli bir dönemde yurt içerisinde satışa söz konusu olan üretici fiyatlarını zaman içerisinde karşılaştırılarak ölçülmesinde kullanılan endekstir (Günsoy, 2020).

1.3. Enflasyon Türleri

1.3.1. Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri

Enflasyon kendi başına ekonomi içerisinde büyük bir öneme sahiptir. Bu önem çerçevesinde karmaşık yapısıyla ekonomi üzerinde ki etkilerini, oluşan fiyat düzeylerini anlamlandırmak oldukça karmaşık bir olaydır. Enflasyon oluşumunun tek bir sebebe bağlı olmaması ve yapısı gereği oluşan fiyat dengesizlikleri, nereden ve neden kaynaklandığına göre çeşitli sebepler barındırabilir. Bu karışıklıkların ve dengesizliklerin giderilebilmesi için üretilen çözüm politikalarının hangi sebeplere

dayanarak ortaya atıldığına bakıldığında; Maliyet Enflasyonu, Talep Enflasyonu ve Fiyat Enflasyonu olarak üç ana başlıkta karşımıza çıkar.

1.3.1.1. Talep enflasyonu

Mal ve hizmetlerin talep fazlasına yönelik olarak fiyatlarındaki artıştan kaynaklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam talebin toplam arzı aşması durumunda enflasyonist ortamda karşımıza birden fazla sebep çıkmaktadır. Bu sebeplere bakıldığında; gelir dağılımındaki artışlar, kamu harcamalarındaki artışlar, dış ödemeler bilançosundaki fazlalıklar gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Bu sebeplerden kaynaklı talep enflasyonunun oluşumunda ki harcamaların git gide artış göstermesine ve bu da arz yetersizliğine sebep olacaktır. İşte böyle bir ortamda toplam arz toplam talebi karşılayamamaktadır. Tam tersi bir performans göstererek talep enflasyonunun artmasına sebep olacaktır (Birinci, 1989).

Para arzında artış meydana gelmesi durumunda doğrudan tüketimde artışa sebep olacaktır, harcadığımız para miktarında bir artış olduğu zaman da tüketimde artış meydana getirecektir. Karşılıksız para basılmasıyla yoluyla da bir parasal genişleme durumu olacaktır ve bu da yine tüketimde artışa sebep olacaktır. Artan maliyetleri karşılamak amacıyla fiyatlarda artışa gidilmesi de yine enflasyona sebep olacaktır. İşte bu sebeplerden ötürü toplam arz miktarları toplam talebi karşılamaya yetmeyecektir. Bu durumda Talep enflasyonu belirgin bir şekilde kendisini hissettirecektir (TCMB, 2004).

1.3.1.2. Maliyet enflasyonu

Toplam arzda ki azalışlar neticesinde görülen bir enflasyon şeklidir. Petrol ve gıda gibi ürünlerin arzında azalışlar ve fiyatlarındaki artışların yaşanması durumunda karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer ifadeyle olağanüstü gelişen sebeplerden kaynaklanan arz yetersizliklerinin üretim maliyetlerinde büyük artışlar gözlenmesi sonucunda oluşum gösterir. Bununla birlikte ülkedeki hammadde kaynaklarından herhangi bir azalma meydana geldiğinde veya devletin vergilendirme sistemi gibi durumlar da sebep olabilir (TCMB, 2004).

Ekonomilerde oluşan enflasyon sadece talep yönlü değildir bununla birlikte arz yönlü faktörlerde söz konusu olmaktadır. Ekonominin reel anlamda üretim

boyutunda kullanılan emek gibi faktörlerin ve bununla birlikte hammadde ve diğer girdilerin maliyetlerindeki artışlar da fiyatlar genel seviyesinde bir artış meydana getirmesi sonucu karşılaştığımız maliyet enflasyonunun oluşmasına sebep olmaktadır (Ortatepe, 2013:8).

1.3.1.3. Fiyat enflasyonu

Belirli bir grup tarafından üretilen malların fiyatlarının, reel ekonomik piyasa değerinin üzerinde artması sonucunda gelirlerin artması devamında talepte bir artış meydana gelmesi ekonomik piyasalarda fiyatlar genel düzeyinde bir artış olması kaçınılmazdır. Bu durum fiyat enflasyonunu ifade eder. Talep enflasyonu ve maliyet enflasyonu gibi kavramlarla birlikte değerlendirildiğinde, fiyat enflasyonu ekonomik piyasalardaki fiyatların genel seviyesinin artmasına neden olan bir faktör olarak belirginleşir. Bu farklı türler arasında net sınırlar olmayabilir ve bazen birbiriyle ilişkilendirilebilirler, ancak her biri ekonomik analizde farklı etkiler taşıyan ayrı kavramlardır (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2010:373).

Fiyat enflasyonu, yapısal enflasyon olarak da adlandırılır ve ekonomik sektörlerdeki üretim yapısı ile talep yapısının uyum sağlayamamasından kaynaklanır. Kısa vadede meydana gelir çünkü uzun vadede üretim ve talep unsurları arasında denge sağlanabilir. Fiyat enflasyonu, birçok sektör ve bölge arasındaki dengesizlikten kaynaklandığı için, talep kaybına uğrayan sektörler ve bölgelerdeki potansiyel diğer sektör ve bölgelere doğru kayar. Bu durumda piyasalardaki enflasyon oranları artar (Yılmaz, 2016: 34-35).

1.3.2 Enflasyonun Etkileri

Enflasyon, dünya üzerinde bulunan ülkelere ve toplumlara ve ekonomi açısından birden fazla negatif etkilere yol açan büyük bir sorundur. Gelir dağılımındaki adaletsizlikleri artırarak sosyal sorunların kaynağı haline gelir. Ayrıca tasarrufların azalmasına, yatırımların düşmesine, dış ödemeler dengesinin bozulmasına ve kaynakların üretim alanları arasında rasyonel olmayan bir şekilde dağılmasına neden olarak ekonomik dengesizliklere yol açar. Enflasyonun olumsuz etkileri bunlarla sınırlı değildir; aynı zamanda istihdam ve milli gelir üzerinde de

zararlı etkilere sahiptir. Tüm bu etmenleri aşağıdaki başlıklarda ayrıntılı görmek mümkündür.

1.3.2.1. Gelir dağılımı üzerindeki etkisi

Enflasyonun gelir dağılımı üzerindeki etkisi genellikle gelir adaletsizliğini artırır. Enflasyon, genellikle sabit gelirlilere, özellikle de emekliler ve sabit maaş alan çalışanlar gibi gruplara olumsuz etki eder, çünkü reel gelirlerini azaltır ve tasarruf edebilme güçlerini zayıflatır. Diğer yandan, işletme sahipleri gibi serbest piyasa aktörleri, piyasadaki fiyat değişikliklerine uyum sağlayarak kendi mallarının ve hizmetlerinin fiyatını istedikleri gibi ayarlayabilirler. Bu durum, enflasyonun gelir grupları arasında daha fazla eşitsizlik yaratmasına neden olabilir. Enflasyon, genellikle sabit gelirli kesimlerin, özellikle de memur ve işçi sınıfının, alım güçlerinin azalmasına yol açarken, serbest meslek sahipleri gibi kar elde eden kesimlerin ise zenginleşmesine neden olabilir. Bu durumda, enflasyon toplumdaki gelir dağılımını zenginler lehine değiştirirken, fakirler aleyhine etkiler. Başka bir deyişle, enflasyon, gelir eşitsizliğini artırarak zengini daha zengin, fakiri daha fakir hale getirebilir (Turhan, 2007:13).

1.3.2.2. Tasarruf hacmi ve yatırımlar üzerine etkisi

İç tasarruflar, genellikle gönüllü ve zorunlu tasarruflar olmak üzere iki kısımdan oluşur. Enflasyon da özünde zorunlu tasarruflardan birisidir. Fiyatların genel düzeyinin diğer bir ifadeyle enflasyonda gözlenen sürekli artışlar, insanların satın alma güçlerinin sürekli azalmasına ve özellikle sabit gelirli kesimlerin önemli ölçüde gelir kaybına uğramasına neden olur. Bu durum, insanların tüketim kararlarını ertelemeksizin almasına yol açar, çünkü geleceğe dair fiyat beklentileri olumsuzdur. Enflasyonist dönemlerde faiz oranlarının enflasyonun üzerinde seyretmesi gerekir. Çünkü enflasyon, reel faizler negatif olduğunda tasarrufların reel değerini azaltır. Ayrıca, enflasyonist dönemlerde ulusal paranın değer kaybetmesi, insanları paralarını tutmak yerine harcamaya yönlendirir. Diğer yandan, enflasyon ile birlikte zenginlik kazanan yüksek gelirli kesimin tasarruf eğilimleri artar. Ancak, bu kesim, tasarruflarını reel sektörlere değil, daha çok spekülatif alanlara kaydırır. Sonuç olarak, enflasyon ekonomide tasarruf hacminin azalmasına, var olan

tasarrufların spekülâtif alanlara kaymasına, üretken yatırımların azalmasına ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına, işsizliğin artmasına neden olur (Aykırı, 2008:50).

1.3.2.3. Ödemeler dengesi üzerine etkisi

Enflasyonist dönemlerde iç fiyatların aşırı bir şekilde yükselmesi, döviz kurlarında gerekli düzenlemelerin yapılmaması durumunda yerli paranın aşırı değer kazanmasına neden olabilir. Ulusal paranın değer kazanması ithal malların ucuzlamasına ve ihraç edilen malların uluslararası piyasalarda daha pahalı hale gelmesine sebep olacaktır. Bu durum ithalatın artmasına ve ihracatın azalmasına neden olacaktır, ödemeler dengesinin bozulmasına ve açık vermesine sebep olacaktır. Bu durumla karşı karşıya kalan bir ülkeler, ödemeler bilançosundaki açıkları kapatmak için ya ithalatı kısıtlayıcı politikalar izlemeye başlar ya da ulusal paranın değerini düşürmek için devalüasyona başvurur. Ancak, bu politikalar ülkede özellikle dışarıdan ithal edilen hammaddelerin üretiminde tıkanmalara ve ithal girdi fiyatlarının yükselmesine neden olabilir. Sonuç olarak, mevcut enflasyonun daha da şiddetlenmesi kaçınılmaz olabilir (Aykırı, 2008:51).

İKİNCİ BÖLÜM

2. İŞSİZLİK

2.1. İşsizlik Kavramı

İşsizlik kavramı geçmiş dönemlerden itibaren ortaya çıkmış terimlerden bir tanesidir. 1800’lü yıllarda işsizlik tanımı, bireyin yeterli beceriye sahip olmaması veya sosyal uyumsuzluk gibi nedenlerle iş bulamamasını içeriyordu. Geleneksel işsizlik tanımı, işsizliğin bireyin kendi kusurundan kaynaklandığını öne sürerken, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 1982’de Cenevre’de yaptığı tanıma göre, işsizlik üç temel unsura dayanır: kişinin iş isteği, işe elverişliliği ve bu şartlara rağmen işsiz olması. İşsizlik, emek gücünün üretim sürecine katılamaması durumunu ifade eder. Genel olarak, iş arayanlar arasında çalışma isteği olan ancak mevcut ücret seviyesinde iş bulamayanlar işsiz olarak kabul edilir. AB ülkelerinde işsizlik, işgücü bürolarına kayıtlı olanlarla sınırlı olmayıp, iş değiştirebilecek kişileri de kapsar. Türkiye’de ise Türkiye İstatistik Kurumu’nun tanımına göre “Referans dönemi içerisinde istihdam hali içerisinde olmayan kişilerden, son 4 hafta içinde iş arayan ve iş arama kanallarının en az birini kullanmış ve iki hafta içinde işe başlayabilecek durumda olan kişiler” işsiz olarak kabul edilir (Kalkan, 2021).

Söz konusu makroekonomik problemlere bakıldığında en önemli sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkar öyleki işsizlik kavramı ile istihdam kavramı düşünüldüğünde akıllarda bu iki kavramın aynı olduğu düşünülmektedir. Fakat iktisat literatüründe bu iki kavramın birbirinden bağımsız iki farklı kavram olduğu aşikardır. İstihdam kavramı anlam bakımından pozitiflik barındırırken, işsizlik kavramı ise negatiflik barındıran bir anlama gelmektedir (Yılmaz Uçan, 2017:29).

Günümüz ekonomilerinde, tam istihdamın sağlanması en büyük sorunlardan biridir; yani her isteyene iş bulunması gerekmektedir. Özellikle sosyal güvenlik kurumlarının yetersiz olduğu veya işsizlik ödemelerinin az veya hiç olmadığı gelişmekte olan ülkelerde işsizlik, önemli sosyal sorunlara yol açar. Gelişmiş ülkelerde ise yapısal sorunların çoğu çözüldüğünden, kısa vadeli işsizlikler genellikle ciddi tahribata neden olmadan atlatılır iken, işsizlik süresinin uzaması önemli sorunlara yol açabilir (Aykırı, 2008).

Devlet ekonomisindeki sermaye ve emek miktarı her zaman üretim sürecine aktif olarak katılmayabilir. İstihdam, genel olarak piyasada üretim faaliyetlerine katılan üretim faktörlerinin kullanımını ifade eder. İstihdam genellikle emeğin aktif olarak üretim sürecine katılması olarak tanımlanır. Emek faktörünün istihdam edildiği durumda, diğer üretim unsurlarının da istihdam edildiği kabul edilir (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2010:21).

2.2. İşsizliğin Ölçülmesi

Bir ülkenin ekonomisindeki en temel sorunlardan ve büyük ölçekli sorunlardan biri olan işsizlik, nedenlerini anlayabilmek ve bu sorunlara üretilecek olan etkili çözüm ve yöntemler bulmak önemlidir. Ayrıca, bu yöntemleri doğru bir şekilde uygulamak, uygulanan politikaların çözüm odaklı olabilmesi için işsizlik sorununu net ve doğru bir şekilde ölçmek büyük bir öneme sahiptir. İşsizlik probleminin ölçülmesi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler içerisinde ekonominin ne yönde ve nasıl bir durumda olduğunu belirlemek için ekonomiler arasında farklılıkları ifade eder. Bir örnek ile durumu anlatacak olursak gelişmiş ülkelerde işsiz kişilerin belirlenen kurumlara başvurarak işsizlik durumlarını bildirmeleri gerekmektedir. Kişiler durumlarını beyan etmeleri ekonomi üzerinde işsizlik kavramının daha net ve ayrıntılı bir şekilde hesaplanmasına yardımcı olacaktır. Bu kurallar işsizlik ölçümü yapan ülkeler için uyulması gereken temel bir zorunluluktur (Güneş, 2019:7).

İşsizlik oranı, bir ülkedeki çalışma isteği olan ancak iş bulamayan emek gücünün, toplam çalışan emek gücüne oranıdır. Bu oranlar genellikle Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hesaplanır (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2010:21).

İşsizliğin ölçümü esasında ise temel olarak aktif olan nüfusun (15-65 yaş arası) işsiz olan, bir diğer ifadeyle aktif olarak çalışmayan nüfus ile bu yaş aralığındaki iş arayan nüfusun toplam aktif nüfusa oranı şeklinde hesaplanır. matematiksel olarak ise şu şekilde ifade edilir.

$$\text{İşsizlik Oranı} = (\text{İşsizlerin Sayısı} / \text{Toplam İşgücü}) \times 100$$

2.3. İşsizlik Türleri

2.3.1. İşsizliğin Sürelerine Göre Türleri

2.3.1.1. Geçici (arızı) işsizlik

Bu tür işsizlikte, boşalan pozisyonlar iş arayanlara verilir ve aynı şekilde yeni pozisyonlar açığa çıkar. Ancak, mevcut istihdam düzeyi genellikle sabittir veya çok az değişiklik gösterir. Sonuç olarak, arızı veya geçici işsizlik meydana gelir ve bu işsizlik oranının belirli bir seviyenin altına düşmesi pek mümkün değildir. Pigou, “yle bir minimum vardır ki, işsizlik ondan daha düşük bir seviyeye inemez” şeklinde ifade etmiştir (Dirimtekin, 1981:222).

Ekonomiler içerisinde çalışma gücü içerisinde % 1-2 kadar işgücü geçici bir süreliğine işsiz kalabilmektedir (Kocacık, 1995). Bu tip işsizliklerin asıl nedenleri içerisinde; talep yetersizliği, yapısal değişmeler, üretim araçlarının yetersizliği gibi sebepler bulunmuyor. İçin nerede olduğunu bulamayan insanların var olması, bir yerden başa bir yere giderken ulaşımın masraflı ve bedensel yorgunluk olması veya işgücü akışkanlığının düşük olması geçici işsizlik türünün gerçek sebepleri içerisindedir (Eyüboğlu, 2003:15-16).

2.3.1.2. Sürekli işsizlik (uzun süreli işsizlik)

Bu tür işsizlik, bir kişinin bir yıl veya daha uzun bir süre boyunca işsiz veya çalışamaz durumda olmasını ifade eder. Gelişmiş ülkelerde, ekonomik piyasalarda uzmanlaşma ve iş bölümü faktörlerinin etkin kullanımı nedeniyle genellikle talep eksikliğinden kaynaklanan kısa süreli işsizlik yaşanır. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde yapısal ve konjonktürel unsurların etkisiyle genellikle uzun süreli işsizlikler meydana gelir (Yılmaz, Çetenak, 2017:10).

Gelişmiş ülkelerde görülen sürekli ekonomik durgunluğun diğer bir ifadeyle bu işsizlik türünün işsizliğe en önemli etkilerinden bir kaçı, belirli ekonomik dönemlerde toplumun canlılığını artıran ekonomik hedeflerin eksikliği ve nüfus artış hızının düşük olması olarak karşımıza çıkmasıdır. Bu durum, gen nüfus oranının azalmasına neden olarak cesur girişimciliğin eksikliğine yol açar (Kocacık, 2004:16).

2.3.2. Çalışma İsteğine Göre İşsizlik Türleri

2.3.2.1. İradi (gönüllü) işsizlik

İradi işsizlik kavram olarak; vergi oranlarının yüksek olması, iş fırsatlarından yeterince haberdar olmama, sosyo-ekonomik tüm faktörler, piyasanın bulunduğu yapısı, devlet müdahaleleri ve teknolojik ilerleme gibi nedenlerle ortaya çıkabilir. İnsanlar, gelir etkisi, piyasanın gerektirdiği niteliklere uyumda gecikmeler, gerçek dışı beklentiler, kısa vadeli alışkanlıklar iş aramaktan vazgeçebilir veya isteyerek çalışmayı reddedebilirler. Dolayısıyla, iradeye dayalı işsizlik genel olarak iş aramama veya çalışmayı istememe sonucunda çalışmayı reddetme durumunu ifade eder (Özdemir, 2018).

Türkiye’de işsiz nüfusa bakıldığında temel olarak genç kesimin işsizlik sebeplerinden en önemlilerinden biridir, Örnek olarak üniversiteden yeni mezun olan bir bireyin maaşların yüksek olduğu işlerde ve konforlu koşullarda çalışmayı tercih etmesi. Bu durum, mevcut piyasa koşullarında ve sunulan ücretlerde istedikleri şartları bulamadıkları için kendi istekleriyle işsiz kalmayı tercih ederler. Bu durum, genellikle piyasadaki mevcut ücretleri beğenmeme ve kabullenmeme ile ilgilidir. Bu kabullenmeme durumu çeşitli psikolojik, sosyolojik, ailevi ve ya kişilik özellikleri gibi farklı nedenleri de bünyesinde barındırabilir (Yıldırım, 2020:14).

2.3.2.2. Gayri iradi işsizlik

Kavramsal olarak ifade etmek gerekirse, gayri iradi işsizlik, bir kişinin isteyerek işsiz kalmak istememesine rağmen, mevcut ücret düzeyine ve iş koşullarına razı olmasına rağmen iş bulamadığı durumdur (Gül, Ekinci, Konya, 2009).

Gayri iradi işsizliği iradi işsizlikten ayıran ana faktör, kişilerin piyasadaki tüm koşulları kabul etmelerine rağmen iş bulamamalarıdır. Bu durumun arkasındaki temel faktörlerden biri, ekonomik piyasalardaki sermaye ve talep seviyelerindeki kıtlığın getirmiş olduğu durgunluktur. Bu bağlamda gayri iradi işsizlik, ülkeler tarafından acilen ele alınması gereken bir konudur ve devletin bu konuda gerekli adımları atması beklenmektedir (Ülgen, 2010:169-170).

2.3.3. İstihdam Fonksiyonlarına Göre İşsizlik Türleri

2.3.3.1. Gizli işsizlik

Gizli işsizlik, diğer işsizlik türlerinden farklı bir niteliğe sahiptir. Bu tür işsizlik, bir işçinin veya işçilerin bir işletmeyi veya ekonomik sektörü terk ettiğinde toplam çıktı miktarında herhangi bir değişiklik olmamasını ifade eder (Lordoğlu, Özkaplan, 2003:401).

Gizli işsizlik, özellikle tarım ve kamu sektörlerinde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu sektörlerde çalışan kişilerin, işletmelerde veya kamu kurumlarında resmi olarak istihdam edilmiş gibi görünmelerine rağmen, aslında işlerinde verimli bir şekilde çalışmadıkları veya iş gücünün gerektiği gibi kullanılmadığı durumlar gizli işsizliği oluşturur. Bu durumda, işsizlik resmi olarak kaydedilmese de, iş gücünün etkin bir şekilde kullanılmadığı ve dolayısıyla verimliliğin düşük olduğu anlaşılr (Biçerli, 2009:438).

2.3.3.2. Açık işsizlik

Açık işsizlik kavram olarak, iş arayan ve çalışma arzusu olan ancak mevcut ücret düzeyinde kendisine uygun iş bulamayan kişilerin oluşturduğu sınıfı ifade eder. Bu kişiler, işgücü piyasasında aktif bir şekilde yer almak istemekte ve çalışma isteğiyle iş aramaktadırlar, Ancak karşılaştıkları koşullar nedeniyle istedikleri işi bulamamaktadırlar. Açık işsizlik, genellikle resmi işsizlik istatistiklerine yansır ve ekonomik istikrarın bir göstergesi olarak değerlendirilir. Bu kavramın önemli bir yönü de, iş arayan ve işsizlikten etkilenen kişilerin işgücü piyasasındaki etkinliğini ve istihdam olanaklarını anlamak için kullanabilmesidir (Zaim, 1997:170).

Genel işsizlik tanımından da anlaşılacağı gibi, bir kişinin açık işsizlik kriterlerine uyması durumunda, işe girmeyi istemesi ve bu yönde çaba göstermesi beklenir. Bu kişiler, işgücü piyasasında mevcut olan ücretleri ve iş saatlerini kabul etmeye ve toplumun beklentilerine uygun şekilde iş aramaya çalışırlar. Ancak, bu çabalarına rağmen uygun iş bulamayan kişiler, açık işsizlik kategorisine girerler (Güneş, 2019:10).

2.3.3.3. Friksiyonel işsizlik

Friksiyonel işsizlik kavramı olarak, bir ekonomide meydana gelen dinamiklerin sürekli değişim ve farklılıkların etkisiyle oluşan kısa süreli iş ve yer değişimlerinin bir sonucudur. Friksiyonel işsizlik, iş arayanların aktif olarak çalıştıkları işlerini bırakıp daha iyi fırsatlar aramaları, işverenlerin ise yeni çalışanlar arayarak daha verimli çalışanlar bulma çabaları gibi faktörlerden kaynaklanır. Bu durum, genellikle iş arayanlar arasında geçiş süreci içerisindeki dönemlerde görülür ve işgücü piyasasının dinamik yapısının bir sonucudur (Sapsford ve Tzannatos, 1993:386).

Bu şekilde görülen işsizlik durumu, her ekonomik piyasada karşılaşılan bir durumdur ve ekonomi tam istihdam seviyesindeyken bile friksiyonel işsizliği tamamen ortadan kaldırmak imkân dahilinde değildir. Bu durum, işgücü piyasasının doğası gereği oluşur ve insanların iş değiştirme, yeni fırsatlar arama veya iş arama süreçlerinden doğar. Dolayısıyla, ekonomik olarak sağlıklı bir durumdayken bile friksiyonel işsizlik mevcut olabilir ve bu, ekonominin doğal bir parçası olarak kabul edilir (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2010:364).

2.3.3.4. Yapısal işsizlik

Bu kavram sektör içerisinde sunulan becerilerin, o sektörde talep edilen becerilerle uyumsuz olması veya iş arayanların konumları ile işverenlerin faaliyet gösterdikleri yer arasındaki uyumsuzluk nedeniyle ortaya çıkar. Bu durumda, iş arayanlar talep edilen yeteneklere sahip olmayabilir veya talep edilen işlerin bulunduğu yerler ile iş arayanların bulundukları yerler arasında farklılık göstermesi sebebiyle oluşur (Ehrenberg and Smith, 1997:576).

Yapısal işsizlik, emek arzı ile emek talebi arasındaki uzun vadeli farklılıklar sonucunda ortaya çıkan diğer bir işsizlik türüdür. Bu tür işsizlik, endüstriyel, mesleki, demografik, doğal ve kurumsal yapıda meydana gelen değişikliklerin etkisiyle ortaya çıkar. Bir örnek verecek olursak belirli endüstrilerde veya meslek gruplarında talebin kısılması veya tamamen ortadan kalkması durumunda, teknolojik olarak yaşanan ilerlemelerin işgücü gereksinimleri üzerinde gösterdiği değişiklikleri, mesleki tecrübeler ile talep edilen beceriler arasında farklılıklara neden olabilir. Bu durumda, iş arayanlar mevcut beceri istekleri ile talep edilen mesleki yetenekler

arasında uyumsuzluk görülebilir ve bu da işsizlik oranlarının artmasına neden olabilir. Ayrıca, işgücünün bir yerden bir yere transfer hareketliliğinin düşük olması da yapısal işsizliğin nedenleri içerisinde. Nüfus yapısındaki değişiklikler de yapısal işsizlik için önemli bir role sahiptir; yaşlanan bir nüfus veya genç bir nüfusun işgücü piyasasına etkisi, uyumdaki esnekliği etkileyebilir ve yapısal farklılıklara sebep olabilir. İfade edilen tüm bu faktörlerin bir araya gelmesi, yapısal işsizliğin ekonomiye yayılmasına ve ekonomik istikrarsızlığın oluşmasına katkıda bulunabilir (Ataman, 2003).

Kullanılan yöntemlerin başında paasche fiyat endeksi gelmektedir. Oluşturulan bu endeks bireylerin tercihlerinin değişim yönünün tam olarak belirlenememiştir. Oluşan bu sorunun giderilmesi ise ekonomi literatüründe Fischer tarafından geliştirilen ideal fischer endeksi kullanılarak bu sorunların ortadan kalkmasına yardımcı olmuştur (Aykırı, 2008).

2.3.3.5. Teknolojik işsizlik

Tarihsel olarak, insanlık bilgi ve deneyim açısından sürekli bir gelişim süreci yaşamıştır. Bu süreç, insanların yaşamlarını kolaylaştırmak ve daha iyi bir yaşam kalitesi sağlamak için çeşitli yeni yöntemlerin keşfedilmesine ve uygulanmasına olanak tanımıştır. Ancak, bu süreçle birlikte ekonomik piyasalardaki üretim sektöründe de önemli değişimler yaşanmıştır. Teknolojik ilerlemeler ve otomasyon, insan işgücünün yerini giderek daha fazla makinelerin almasına neden olmuştur. Öte yandan, makinelerin ve teknolojinin sosyal hayata entegre olması, yaşamımızı kolaylaştırmakla birlikte, beraberinde yeni sorunlar da getirmiştir. Bu sorunlardan biri de işsizliktir. Makinelerin insan işini devralması, belirli sektörlerde işsizlik oranlarının artmasına neden olabilir. İnsanlar, teknolojinin gelişmesiyle birlikte, bazı mesleklerde gereksiz hale gelirken, diğer yandan yeni teknolojilere uyum sağlamak için gerekli olan becerileri kazanmak da zaman alabilir. Bu durumda, bazı kişiler iş bulma konusunda zorluklar yaşayabilir ve işsizlikle karşı karşıya kalabilirler (Yıldırım, 2020:13-14).

Teknolojik işsizlik kavramı olarak bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte insan gücünün makinelere olan bağımlılığının artması sonucu ortaya çıkan bir işsizlik türüdür. Üretimde makineleşmenin üretim üzerindeki etkisi daha etkin bir

şekilde kullanılmasıyla insanların işlerini kaybetmesiyle etki alanını gösterir. Bu konuda diğer farklı görüşler olsa genel olarak ortak bir düşünce hakimdir. Bu düşünceye göre, teknolojik gelişmeler kısa vadede işsizliğe neden olabilirken, uzun vadede işsizliği azaltıcı etki sağlayabilir. Teknolojik ilerlemeler, uzun vadede yeni iş sektörlerinin ortaya çıkmasına da olanak sağlayabilir; ancak kısa vadede istihdamı azaltıcı etkide bulunabilir (Uğurlu, Yazıcı, 2018:32-33).

2.3.3.6. Konjonktürel işsizlik

Konjonktürel işsizlik kavram olarak, serbest piyasa ekonomilerini benimseyen ülkelerde, ekonomik faaliyetlerin dönemsel olarak canlanıp daralması sonucu ortaya çıkar. Bu durum, genellikle ekonomilerdeki toplam üretim ve milli gelirin zaman içinde dalgalanmalar göstermesiyle ilişkilidir. Ekonomik hayatın belirli nedenlerden dolayı dalgalanması, istihdamda geçici olarak artış veya azalışlara yol açabilir. Bu tür dalgalanmalara bağlı olarak ortaya çıkan işsizlik türüne konjonktürel işsizlik adı verilir (Aktan, 2002:5).

Ekonomide canlanmaların olduğu zamanlarda, talepte görülen artışla beraber istihdam ve milli gelir de genellikle artar. Ancak, zamanla üretimde görülen artışlarla birlikte mal ve hizmetler arzı talebi aşarsa, ekonomide canlanma yerini durgunluğa bırakabilir. Bu durumda stoklardaki artışlar gözlenirken üretimde de azalışlar meydana gelebilir, işgücüne olan talep azalır ve bu durum işsizliğin artmasına neden olabilir. Özellikle talep yetersizliği nedeniyle toplam üretimde bir daralma veya durgunluk yaşandığında, birçok işgücü kaybedebilir ve ekonomi tekrar canlanıp büyüme aşamasına geçene kadar bu kişiler işsiz kalabilir. Konjonktürel işsizliğin temel nedeni olarak talep yetersizliği gösterilebilir. Bu durum, ekonomide yaşanan durgunluğun şiddetine bağlı olarak birkaç yıl sürebilir (Aykırı, 2008:36).

2.3.3.7. Mevsimsel işsizlik

Kavram olarak mevsimsel işsizlik, belirli bir zaman diliminde ekonominin belirli sektörlerinde faaliyetler de görülen azalmalar sonucu ortaya çıkar (Sapsford ve Tzannatos, 1993:386). Mevsimsel işsizlik, genellikle belirli olan sektörlerde, özellikle tarım ve turizm gibi dönemsel alanlarda, belirli zamanlarda hava şartlarına göre veya mevsimsel faktörlere de bağlı olarak ekonomik faaliyetlerde görülen

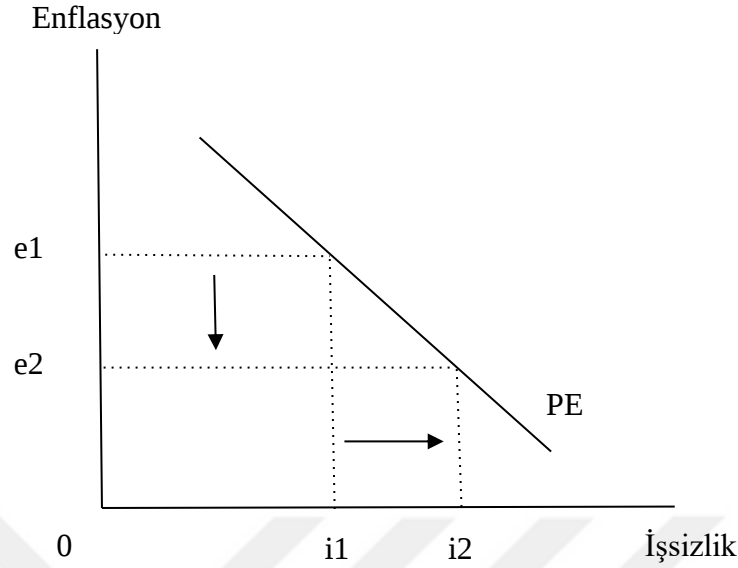
düşüşlerden kaynaklanır. Bu dönemlerde işçiye olan talep azalır ve bu da geçici olarak işsizlik oranlarının artmasına neden olabilir. Ancak, bu işsizlik türü genellikle belirli bir mevsim geçtikten sonra normale döner, çünkü ekonomik faaliyetler yeniden canlanır.

Mevsimlik işsizliğin nedenlerine bakıldığında ilk olarak, hava koşulları ve mevsimsel değişimlerin üretim süreçlerinde oluşturduğu aksamalardır. Örneğin, tarım sektöründe hava şartlarından dolayı gerçekleştirilen sulama ve hasat dönemleri işgücünde dalgalanmalar oluşturur. Bir diğer sebep ise, mevsimsel değişimlerin tüketici talebi üzerindeki etkisidir. Örneğin, kış aylarında yazlık giysilere olan talep azalabilir. Bu tür talep değişimleri, bazı sektörlerde işsizlik riskini artırabilir çünkü işverenler talep azaldığında işgücü ihtiyacını azaltma eğiliminde olabilirler (Gündoğan ve Biçerli, 2003:208).

2.4. Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Phillips Eğrisi

Yeni zelandalı ekonomist Alban William Phillips tarafından geliştirilen Phillips eğrisi hipotezi ilk olarak İngiltere ekonomisi üzerine yapılan araştırmalar sonucu geliştirilmiştir. Bu hipoteze göre dikey ekseninde parasal ücretlerin olduğu ve yatay ekseninde ise işsizlik oranının bulunduğu bir grafikte enflasyon ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (Phillips, 1958:283-299).

Şekil 1’de Orjinal Phillips eğrisi gösterilmiştir. Phillips eğrisini günümüzde ki haline getiren iktisatçılar ise Samuelson ve Solow tarafından geliştirilmiştir. Bu iktisatçılar dikey ekseninde bulunan parasal ücretler yerine enflasyonu, yatay ekseninde bulunan işsizlik oranı ile ilişkisini göstermişlerdir (Samuelson ve Solow, 1960:192).

Kaynak: <https://www.mahfiegilmez.com/2020/11/fed-bu-kadar-para-bast-da-nicin.html>

Şekil 1. Orijinal Phillips Eğrisi

İlerleyen dönemler içerisinde bu çerçevede hipoteze bir çok iktisatçı tarafından yapılan katkılar ile birlikte hipotez genel manada şu şekilde matematiksel olarak ifade edilmiştir.

$$\pi = a + b(1/U)$$

Denklemden ifade edilen π - enflasyon oranını sembolize etmektedir. a ve b ifadeleri ise sabit katsayıları ifade etmektedir. U ise işsizlik oranını sembolize etmektedir. Bu ifadeye göre işsizlik oranlarında meydana gelebilecek bir birimlik düşüş enflasyon oranlarında artışa sebep olacaktır ve eğride yukarı yönlü bir harekete sebep olacaktır (Partalıyeva, 2022).

2.4.1.1. Monetarist yaklaşım

Dünya üzerinde yaşanmış krizlere bakıldığında 1970 yıllarındaki stagflasyon krizi içerdiği sebeplerin en başında enflasyon ve işsizlik oranların da görülen artışların birbirinden bağımsız olarak değilde birlikte artması Phillips eğrisinde söylenilen tezin geçersiz olduğu öne sürmektedir. Phillips eğrisinin hem enflasyon hem de işsizlik oranlarında beraber artış göstermesi çeşitli eleştirileri beraberinde getirmiştir. Çelişki oluşumuna monetaristler tarafından Phillips eğrisi

üzerinde “beklenti” kavramını gündeme getirerek uygulamaya çalışmışlardır (Tunay, 2010:12). Bu durum ekonomi literatürüne önemli bir katkıda bulunmuştur. Enflasyon ve işsizlik oran teorileri arasında, günümüzde önemli bir biçimde ekonomi politikalarında en önemli uygulamalardan biridir.

Enflasyondaki artış ve azalışlar bu oranların beklentilerle aynı oranda ve aynı yönde değişmesine sebep olacaktır. Ünlü iktisatçılar E. Phelps ve M. Friedman, ekonomik bireylerin enflasyona yönelik beklentilerini analizlerine dahil etmiştir. Bu beklentileri analiz ederken uyumcu (adaptive) beklentiler hipotezinden anazlilerini gerçekleştirmişlerdir. Uyumcu beklentiler analizine göre ise ekonomik bireyler, beklentilerini oluştururken geçmişte elde ettikleri tecrübelerini kullanarak oluştururlar (Büyükkakın, 2008). Bireylerin beklentilerinin benimsendiği bu anlayışta analizlerde belli başlı değişimler söz konusu olmuştur. Enflasyon ve işsizlik sadece Phillips eğrisi üzerinde etkili olmadığı ve beklentilerinde analizlerde kullanılması kaçınılmaz olmuştur.

Politika yapıcıların uzun dönemde benimseyeceği tercihler içerisinde sadece enflasyon ve işsizlik arasında bir tercih olmayacaktır. Buna ek olarak daha yüksek oranlı bir enflasyonun kabullenilmesi sonucu doğal işsizlik oranı arasında bir tercihte bulunmaları gerecektir. Diğer bir ifadeyle politika yapıcılarının tercihleri işsizlikte beklenen doğal işsizlik seviyesini yakalamayı tercih ettiklerinde yükselen bir enflasyonu tercih edip etmeyecekleri ile ilişkili bir durumdur (Büyükkakın, 2008).

Hükümetlerin kısa dönemde yapmış olduğu işsizlik politikaları her ne kadar doğal işsizlik oranının altına düşürmek olsa da ve bunda başarılı olsalar bile uzun dönemde herhangi bir başarı sağlanamayacaktır. Bu durum iyi sonuç vermesi bir yana enflasyon da bir düşüş beklenmesinin yanı sıra artmasına sebep olacaktır. Enflasyon ve işsizlik arasında kısa dönemde her daim geçici bir transfer işlemi diğer bir ifadeyle değiş-tokuş vardır. Ama uzun döneme gelindiğinde bu transfer durumundan bahsetmek mümkün değildir (Friedman, 1968:11). Bu durumda muhtemel politikalarda benimsenen tercihler daha geniş çerçevede ele alınarak izlemeye başlanmıştır. Adaptive (uyumcu) beklentilerin ekonomi literatüründe ki rolü önemli bir etkide bulunmuştur.

2.4.1.2. Yeni klasik yaklaşım

Yeni klasik iktisatçıların makro ekonomiye kazandırdığı rasyonel beklentiler varsayımı esas olarak monetaristlerin kısa dönemde Phillips eğrisinin geçerli olduğunu ve uzun dönem de böyle bir ilişkinin ortadan kaybolduğunu savunan iktisatçılara bir tepki olarak oluşturulmuştur. Yeni klasik yaklaşımın varsayımına göre beklentiler geçmiş dönem verilerinden kaynaklanan verileri içerir ve bu veriler içerisinde cari dönem verileri bulunmamaktadır. Rasyonel beklentiler de ise geçmiş dönemdeki verilere cari dönem verileri de dahil edilmektedir (Palley, 2011).

Yeni Klasik iktisatçılar Phillips eğrisini analizlerinde rasyonel beklentilerle birlikte kullandıkları bir diğer önemli varsayım ise, ücret ve fiyatlardaki esneklik durumudur. Bu durum hem aşağı hem de yukarı doğru fiyat ve ücretlerin esnek olmasını, hem de ekonominin Walrasgil mikro genel denge analizi kapsamında, oluşacak olan miktar ayarlamalarının yanında fiyat ayarlamalarının da kısa dönemde doğal işsizlik oranında ekonominin dengeye ulaşmasını sağlar. Bu esneklik, piyasaların doğal dengeye gelmesine olanak tanıyarak, ekonomik istikrarın sağlanmasında kritik bir rol oynar (Bayrak, Kanca 2013).

Yeni klasik iktisatçılar beklentilerin oluşturulması sürecinde monetarist iktisatçıların adaptif beklentiler hipotezini temel alındığında ortaya beklentilerin sürekli olarak hatalarını kabul ederler. Monetarist iktisatta beklentilerin geçmişten geldiğine değinilmiştir. Enflasyonun bir ekonomi de devam eden yükselişlerini göz önünde bulunduran politika yapıcılar para arzını, gelecekteki beklenen enflasyonun gerçekleşen enflasyonun altında gerçekleşmesini sağlayacak işsizliğin doğal oranının altında tutacak şekilde oluşturmaya çalışıyorlar. Yeni klasik görüş ise adaptif beklentilerin mikro iktisadi ekonomi modellerine dahil edilmesinin tutarlı olmayacağını ileri sürmektedir. Bu noktada bireylerin rasyonel oldukları, alınan ekonomik kararlarda rasyonel davranış göstererek bilgi ve bu bilginin işlenmesine yönelik olarak beklentilerin oluşturulması gerektiği. Adaptive beklentilerin kabul edilememesi bunun yerine beklentilerin rasyonel bir şekilde oluşturulması gerektiğini savunur (Maddock ve Carter, 1982:41).

2.5. Türkiye'de 1980-2021 Dönemi Enflasyonist Süreç Ve İşsizliğin Tarihsel Gelişimi

Bu bölümde Türkiye' deki enflasyonun tarihsel gelişimi ile işsizliğin genel görünümü incelenmiş, ülke ekonomisinin enflasyon ve işsizlik bağlamında yaşamış olduğu önemli gelişmeleri dönemsel olarak ayrı başlıklar altında gösterilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ülkede 1988-2021 yılları arasında enflasyon ve işsizlik politikalarının nasıl uygulandığı, sonuçlarının ne olduğu yıllar itibariyle incelenmiştir.

2.5.1 Türkiye'de Enflasyonist Süreç

1970'lerden itibaren Türkiye ekonomisi, sürekli yüksek enflasyonla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde enflasyon oranları, ekonomideki yapısal sorunlar, politik belirsizlikler ve dış şoklar nedeniyle istikrarlı bir şekilde artmıştır. 1970'lerde enflasyon oranı %35 civarındayken, bu oran 1980'li yıllarda finansal serbestleşme ve liberalleşme politikalarının etkisiyle %43'lere çıkmıştır. 1990'lı yıllarda ise enflasyon oranı daha da hızlanarak ortalama %74 seviyelerine kadar yükselmiştir.

Özellikle 1994 yılında yaşanan döviz krizi, enflasyon oranını %120 gibi çok yüksek bir seviyeye taşıyarak Türkiye'nin o dönem için en yüksek enflasyon oranına ulaşmasına neden olmuştur. Bu durum, hem ekonomik hem de sosyal açıdan ciddi sıkıntılar yaratmış ve toplumda geniş çaplı ekonomik belirsizliklere yol açmıştır.

Ancak, 2000'li yıllarda hükümetler, enflasyonu kontrol altına almak amacıyla daha disiplinli ve kararlı anti-enflasyonist politikalar uygulamaya başlamıştır. Bu politikalar, kamu maliyesinde disiplin, para politikasında sıkılaştırma ve yapısal reformlarla desteklenmiştir. Sonuç olarak, 2000'li yıllardan itibaren enflasyon oranlarında belirgin bir düşüş yaşanmış ve Türkiye tek haneli enflasyon oranlarına doğru ilerleme kaydetmiştir. Bu dönemde sağlanan makroekonomik istikrar, Türkiye'nin finansal piyasalarındaki güvenin yeniden tesis edilmesine katkıda bulunmuştur.

2.5.2. 1994-1998 Dönemi

24 Ocak 1980 kararları, Türkiye ekonomisinde önemli bir dönüşüm başlatmayı amaçlayan reformlar olarak planlanmıştı. Ancak, özellikle kamu kesimiyle ilgili reformların bu süreçte tam anlamıyla hayata geçirilememesi, Türkiye'nin yapısal ekonomik sorunlarının daha da derinleşmesine yol açtı. Kamu sektöründe beklenen iyileştirmelerin gerçekleşmemesi, devletin ekonomik verimliliğini artırma çabalarını sekteye uğrattı.

Buna ek olarak, finansal serbestleşmenin hız kazanması, piyasaların dış etkilere daha açık hale gelmesine ve ekonominin kırılganlığının artmasına neden oldu. Bu dönemde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar da, ekonomik reformların sürdürülebilirliğini zayıflatarak Türkiye ekonomisinin daha savunmasız bir yapıya bürünmesine yol açtı. Sonuç olarak, ekonomi iç ve dış şoklara karşı daha hassas hale geldi ve uzun vadeli istikrarın sağlanması zorlaştı.

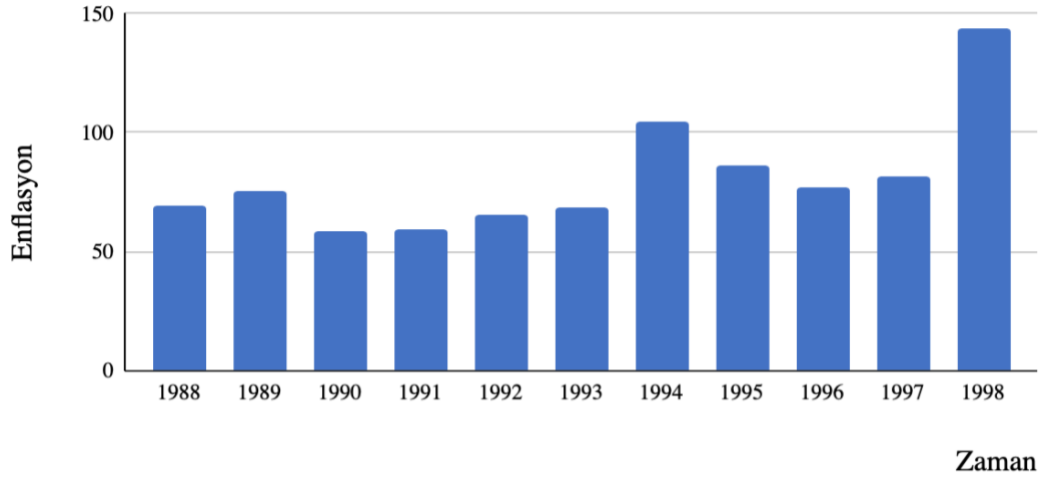
1989 sonrasında Türkiye ekonomisi, gelir-gider dengesinde ciddi bir bozulma yaşamıştır. Bu dengesizlik, geçici ekonomik koşullardan ziyade, yapısal sorunlardan kaynaklanmıştır. Vergi sisteminin etkin çalışmaması, devletin yeterli vergi toplayamamasına yol açmış, bu da kamu gelirlerinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Aynı zamanda, kamu sektöründeki israf ve savurganlık, kamu harcamalarının sürdürülemez boyutlara ulaşmasına sebep olmuştur. Devlet, bu giderleri karşılayamayınca, Merkez Bankası kaynaklarına yönelmiş ve yoğun bir şekilde iç ve dış borçlanmaya gitmiştir. 1985 Bütçe Yasası ile hükümete, bütçe açığını iki katına kadar iç borçlanma yetkisi verilmiş, bu da devletin borçlanma ihtiyacını artırmıştır. Faiz oranları yükseltilmiş, yurtdışından sıcak para çekebilmek için yurtiçi faiz oranları yurtdışı oranlardan daha yüksek tutulmuştur. Ayrıca, Devlet İç Borçlanma Senetleri'ni (DİBS) cazip hale getirmek amacıyla getirileri artırılmış ve bu senetler vergi ve harçlardan muaf tutulmuştur. Sonuç olarak, devlet, borcu borçla ödeme kısır döngüsüne girerek, toplam borç yükünün hızla artmasına neden olmuştur. 1993 yılında ise dış ticaret ve ödemeler dengesi açıkları hızla büyümüştür. Bununla birlikte, döviz rezervleri sıcak para girişleri sayesinde yüksek seviyelerde kalmıştır. Bu durum, cari işlemler açığına rağmen döviz piyasasında görünürde bir sıkıntı olmadığını düşündürmüştür. Ancak, bu tablo, cari işlemler dengesi ile döviz

arz ve talebi arasındaki doğrudan ilişkinin eskisi gibi olmadığını göstermiştir. Döviz rezervleri yüksek kalmış olsa da, bu durum ekonomideki yapısal sorunların göz ardı edilmesine yol açmış ve sürdürülebilirlik açısından ciddi riskler yaratmıştır (Şahin, 2007: 219-220).

1993 yılının ikinci yarısından itibaren para piyasasında dikkat çeken bir değişiklik, Hazine ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin (KİT) Merkez Bankası'na olan borçlarının silinmesi oldu. Ayrıca, Hazine, Merkez Bankası'ndan aldığı krediler karşılığında vermesi gereken bonoları da artık vermemeye başladı. Bu adımlar, Merkez Bankası'nın piyasalardaki fazla likiditeyi kontrol etme kapasitesini ciddi şekilde zayıflattı. Normalde Merkez Bankası, açık piyasa işlemleri yoluyla piyasadaki fazla parayı çekmek için Hazine bonolarını kullanırdı. Ancak, Hazine'nin bu bonoları vermemesi, Merkez Bankası'nın bu aracı kullanma imkanını ortadan kaldırdı. Bu durum, Merkez Bankası'nın para politikasını uygulama kabiliyetini kısıtladı ve piyasadaki likidite fazlasının kontrolsüz kalmasına yol açtı. Sonuç olarak, para arzı üzerindeki denetim zayıfladı ve bu da potansiyel olarak enflasyonist baskıların artmasına, finansal piyasalarda istikrarsızlığa ve ekonomide daha geniş çaplı dengesizliklere yol açabilecek bir duruma neden oldu (Kepenek, 2007: 234).

1994 yılının başlarında Türkiye, ciddi bir finansal krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu kriz, Türk Lirası'nın ABD doları karşısında %167,6 gibi büyük bir değer kaybetmesine yol açtı. Piyasalarda faiz oranları hızla yükselerek, gecelik faizler %70 seviyelerinden %700'lere kadar çıktı. Bu dramatik artış, finansal piyasaların derin bir kriz içinde olduğunu açıkça gösteriyordu. Kriz öncesindeki altı aylık dönemde %65 oranında dalgalanan enflasyon, krizle birlikte adeta patladı. Üretici Fiyat Endeksi (TEFE) %149,6 oranında artarken, Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) %125,5 oranında yükseldi. Bu gelişmeler sonucunda 1994 yılı, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Türkiye'nin en yüksek enflasyon oranlarının görüldüğü yıl olarak tarihe geçti. Kriz sonrası, ekonomiyi istikrara kavuşturmak amacıyla 5 Nisan Kararları olarak bilinen bir dizi ekonomik tedbir ve reform kararı uygulamaya konuldu. Bu kararlar, krizin yarattığı ekonomik tahribatı onarmak ve gelecekte benzer ekonomik sıkıntılardan kaçınmak amacıyla tasarlanmıştı. Ancak, bu kararlar

da uzun vadeli ekonomik istikrar sağlama konusunda büyük zorluklarla karşılaştı (Güney,2010).

Kaynak: World Bank (Dünya Bankası), web: <https://www.worldbank.org/en/home>

Şekil 2. Türkiye’de Enflasyon Oranları (1988-1998)

Şekil 2’de Türkiye’de 1988-1998 yaşanan enflasyon oranlarını göstermektedir. Şekle göre ilgili dönemlerde oluşan enflasyon oranlarının %50 oranından aşağıya düşmediği görülmektedir. Özellikle 1994 yılına gelindiğinde enflasyon %100 seviyelerinin üzerine çıktığı görülmüştür. Politika yapıcıların benimsemiş olduğu ekonomi politikalarında ise radikal değişiklikler kaçınılmaz hale gelmiştir. Bununla birlikte mevcut hükümetin benimsemiş olduğu politikaların başında 5 Nisan kararları gelmektedir.

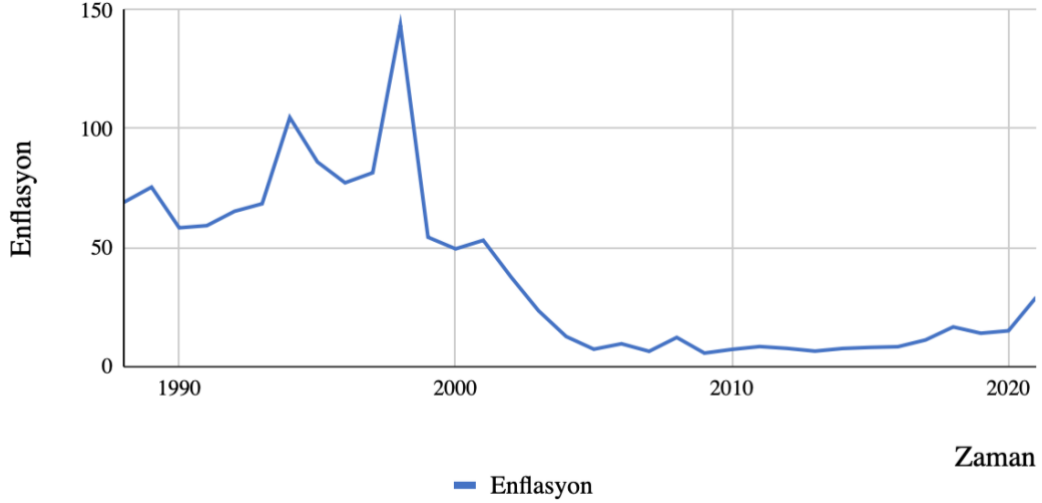
5 Nisan Kararları, hem kısa hem de uzun vadeli hedeflere ulaşmak için tasarlanmış bir dizi ekonomik önlemleri içermektedir. Bu program, kısa vadede ekonomik krizi hafifletmek amacıyla sert ve geleneksel (Ortodoks) tedbirler öngörürken, uzun vadede ise daha kademeli ve esnek (Heterodoks) reformları içeren bir strateji benimsemiştir. Kısa vadeli önlemler, mali piyasalarda yaşanan dalgalanmaları durdurmada etkili oldu ve bu alanda bir miktar başarı sağlandı. Ancak, programın uzun vadeli yapısal reformları hayata geçirilemedi. Bu nedenle, programın tüm hedeflerine ulaşması mümkün olmadı ve istenilen kapsamlı ekonomik iyileşme sağlanamadı. Bu eksiklik, Türkiye’nin ekonomik yapısında kalıcı ve sürdürülebilir bir dönüşümün gerçekleşmesini engelledi (Karlık, 2002: 465-466).

5 Nisan Kararlarının beklenen başarıya ulaşamamasının başlıca nedenleri arasında, yüksek enflasyon beklentilerinin kontrol altına alınamaması, programa yönelik güvenin tam anlamıyla sağlanamaması ve halk desteğinin hükümetin tutarsız uygulamaları nedeniyle zayıflaması bulunmaktadır. Özellikle, 1995 yılında yaklaşan seçimler, hükümeti mali disiplin ve reform uygulamalarında taviz vermeye zorladı, bu da programın etkinliğini olumsuz etkiledi. Programın başarısızlığına yol açan önemli bir etken de, güçlü ve kararlı bir siyasi otoritenin eksikliği idi. 1994 yılı deneyimi, enflasyonu kalıcı olarak düşürmenin ne kadar zor olduğunu ortaya koydu. Enflasyonla mücadelede, siyasi liderlerin kararlılıkla alınan kararları uygulamaları ve reformları hızla hayata geçirmeleri gerektiği bir kez daha anlaşıldı. Bu süreç, ekonomik istikrarın sadece teknik önlemlerle değil, aynı zamanda siyasi irade ve toplumsal destekle mümkün olduğunu gösterdi (Eroğlu, 2002: 152).

2.5.3. 1999-2001 Dönemi

1997 yılından itibaren, Türkiye ekonomisi hem iç hem de dış kaynaklı olumsuz gelişmelerin etkisiyle giderek derinleşen bir kriz sürecine girmeye başladı. Ülke içinde yaşanan sorunlara, 1997'de Güneydoğu Asya'da ve 1998'de Rusya'da patlak veren finansal krizlerin etkileri de eklenince, Türkiye ekonomisi ciddi bir baskı altına girdi. Bu küresel krizler, Türkiye'nin ekonomik kırılganlıklarını daha da belirgin hale getirdi ve ekonominin krize sürüklenmesinde önemli bir rol oynadı. 1999 yılının sonlarına yaklaşıldığında, makroekonomik göstergeler oldukça olumsuz bir tablo çiziyordu. Ekonomi, bu dönemde hem iç hem de dış şoklarla başa çıkmakta zorlanıyor, ekonomik istikrar sağlanamıyordu. Bu dönemdeki gelişmeler, Türkiye'yi yeni bir krizin eşiğine getirdi ve ekonomideki belirsizlikler derinleşti (Güney, 2010). Türkiye ekonomisi, ciddi bir daralma sürecine girerek %6,1 oranında küçülmüş, enflasyon oranı ise (TEFE) %70'lere kadar yükselmiştir. Hazine'nin yıllık bileşik faiz oranları ortalama %106 seviyesine çıkarken, bütçe açıkları da hız kesmeden artmaya devam etmiştir (TCMB, 1999: 7-8). Ekonomideki bu derinleşen kriz, hükümeti Uluslararası Para Fonu (IMF) ile bir stand-by anlaşması yapmak üzere harekete geçmeye zorlamıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda, Haziran 1998'de 18 aylık bir Yakın İzleme Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde hükümet, ekonomide istikrarı sağlamayı, sürdürülebilir ve kalıcı bir büyüme süreci başlatmayı

ve yapısal ekonomik sorunlara çözüm getirecek reformları hayata geçirmeyi hedefleyen yeni bir ekonomi programını ilan etmiştir. Bu adım, Türkiye'nin ekonomik istikrarı yeniden kazanma çabalarının önemli bir parçası olarak değerlendirilmiştir (Güney, 2010). Şekil 3'te 1988-2021 dönemine ait enflasyon oranlarının yıllara göre düzeyleri gösterilmiştir. 1999 yılı ilgili dönemelerin hepsinde zirve olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak: World Bank (Dünya Bankası), web: <https://www.worldbank.org/en/home>

Şekil 3. Türkiye’de Enflasyon Oranları (1988-2021)

Türkiye’de 2000 ve 2001 yıllarındaki yaşanmış olan ekonomik krizlerin ortaya çıkış nedenlerine bakıldığında karşımıza çıkan sebepler kısaca şu şekilde özetlenebilir (Keyder, 2002: 130):

Enflasyon ve TL’nin Değerlenmesi: Türkiye’de enflasyon oranlarının beklentilerin üzerinde gerçekleşmesi, TL’nin aşırı değerlenmesine yol açmıştır. TL’nin bu şekilde aşırı değerlenmesi, Türkiye’nin ihracatını olumsuz etkilemiştir çünkü değerli bir yerel para birimi, yurtdışındaki alıcılar için Türk mal ve hizmetlerinin daha pahalı hale gelmesine neden olur. Bunun sonucunda, Türk ürünlerinin uluslararası pazarlarda rekabet gücü düşmüş ve ihracat hacmi azalmıştır. Aynı zamanda, ara malı ve yatırım malı ithalatında artış yaşanmış, bu da cari işlemler açığını derinleştirmiştir. Petrol fiyatlarındaki aşırı artışlar, bu durumu daha da kötüleştirmiştir, çünkü enerji ithalatı maliyetlerini artırmıştır. Bu ekonomik dengesizlikler, cari işlemler açığının kritik seviyelere çıkmasına neden olmuştur.

Mali Sektör ve Bankacılık Sorunları: Mali sektörün yetersiz sermaye yapısı, kamu bankalarının görev zararları ve özel bankaların zayıflaması, ekonomik krizin temel nedenleri arasında yer almaktadır. Kamu bankaları, görev zararı olarak bilinen zararları üstlenirken, özel bankalar da mali sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, bankacılık sektörünün güvenilirliğini ve etkinliğini zedelemiştir. Ayrıca, bankaların kur ve faiz risklerine karşı açık pozisyonları, bu risklerin banka bilançolarına olumsuz etkiler yapmasına neden olmuştur. Bu sorunlar, finansal sistemin kırılganlığını artırmış ve ekonomik istikrarı tehdit etmiştir.

Ekonomik İstikrar Programı: 2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarındaki ekonomik krizlerin ardından, IMF ile yapılan görüşmeler sonucunda yeni bir ekonomik istikrar programı oluşturulmuştur. 14 Nisan 2001’de açıklanan “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” çerçevesinde çeşitli reformlar öngörülmüştür. Bu reformlar, TEKEL, TÜPRAŞ, PETKİM, TELEKOM gibi büyük devlet kuruluşlarının özelleştirilmesini içermektedir. Özelleştirme, devletin ekonomideki rolünü azaltmayı ve piyasa mekanizmalarının etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, tarım destekleme politikalarının sona erdirilmesi ve doğrudan gelir destekleme politikasına geçilmesi hedeflenmiştir. Bu değişiklikler, daha verimli ve hedeflenmiş destek mekanizmaları sağlama amacını taşımaktadır. Programın temel hedefleri arasında enflasyonla mücadelede kararlılık, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ve reel sektörde güvenin yeniden tesis edilmesi yer almaktadır.

Merkez Bankası’nın Rolü: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), 2001 reformlarıyla birlikte para politikasının belirlenmesi ve uygulanması konusunda bağımsızlık kazanmıştır. Merkez Bankası’nın temel amacı, fiyat istikrarını sağlamak olarak belirlenmiştir. Ancak, TCMB, hükümetlerin büyüme ve istihdam politikalarını desteklemekte de rol oynamaktadır, bu sayede ekonomik büyümeyi teşvik etmeye çalışmaktadır. TCMB’nin para politikası uygulamalarında şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri benimsenmiştir. Bu, Merkez Bankası’nın kararlarının kamuoyuna açık ve anlaşılır olmasını, ayrıca sorumlu bir şekilde yönetilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, TCMB’nin Hazine’ye ve kamu sektörüne doğrudan borç vermemesi ilkesi, mali disiplinin sağlanmasına katkıda bulunur. Bu

ilke, devletin borçlanma ihtiyacını piyasa koşullarında karşılamasını ve para politikasının daha bağımsız bir şekilde yürütülmesini amaçlamaktadır.

2.5.4. 2008-2013 Dönemi

2008 yılının sonunda, küresel finansal krizin etkilerini hafifletmek amacıyla FED, büyük ölçekli bir varlık alım programı başlatmıştır. Bu program çerçevesinde, bankalardan yaklaşık 800 milyar dolar değerinde hazine bonosu ve mortgage destekli menkul kıymetler satın almıştır. Bu varlık alımları, bankaların bilançolarını rahatlatmış ve aynı zamanda piyasaya önemli miktarda para enjekte edilmesine olanak tanımıştır. Bu dönemde faiz oranlarını sıfıra yakın bir seviyeye düşüren FED, kredi talebini canlandırarak harcamaları ve yatırımları artırmayı hedeflemiştir. Bu politika, hem ekonomik büyümeyi hızlandırmak hem de işsizliği azaltmak amacıyla tasarlanmıştır (Eğilmez, 2015). Parasal genişleme, Merkez Bankası'nın ekonomiyi canlandırmak için başvurduğu bir yöntemdir. Bu politika, piyasadaki para miktarını yükseltirken, faiz oranlarını düşürür ve böylece toplam talep artar, ekonomik büyüme teşvik edilir. Aynı zamanda, para biriminin değer kaybetmesi sonucunda döviz kurları da düşer. ABD Merkez Bankası (FED), ekonomik durgunlukla mücadele etmek ve büyümeyi teşvik etmek için geniş kapsamlı bir likidite artırma stratejisi uygulamıştır. Bu stratejinin temel amacı, finansal piyasalara daha fazla para akışı sağlamak ve bankaların kredi verme kapasitelerini güçlendirmektir. FED, bankalara ek likidite sağlayarak, onların ekonomiye daha fazla kredi sunabilmeleri için gerekli olan finansal kaynağı yaratmıştır. Ayrıca, faiz oranlarını düşürerek, borçlanma maliyetlerini azaltmış ve tüketiciler ile işletmelerin kredi talebini artırmaya çalışmıştır.

FED, küresel finansal krizi önlemek için sadece faiz oranlarını sıfıra indirmeyi yeterli görmeyip, geniş kapsamlı bir varlık alım programı başlatmıştır. Bu politika, Avrupa Merkez Bankaları, İngiltere ve Japonya tarafından da benzer şekilde uygulanmıştır. Parasal genişleme olarak adlandırılan bu programlar, dünya genelinde likiditenin önemli ölçüde artmasına yol açmış, bunun sonucunda Türkiye ve benzeri ülkelerin ekonomilerine yüksek miktarda yabancı sermaye girişi sağlanmıştır (Akyüz, 2015).

2.5.5. 2018-2023 Dönemi

Türkiye'nin dış finansmana dayalı, düşük döviz kuru ve yüksek faiz politikalarıyla desteklenen büyüme modeli, son yıllarda hem ekonomik hem de siyasi gelişmelerin etkisiyle işlevini yitirmeye başlamıştır. Bu durum, Türkiye'yi döviz kurlarındaki dalgalanmalara karşı daha kırılgan hale getirmiş ve savunma politikalarının krizleri önleme kapasitesini zayıflatmıştır. Türkiye'nin büyüme modelinin etkinliğini kaybetmesi ve döviz krizine zemin hazırlayan başlıca faktörler arasında; Suriye krizi ve Orta Doğu'daki çatışmalar, Avrupa Borç Krizi, küresel faiz oranlarının yükselmesi, 2013 Gezi Olayları, 2015 seçimleri ve artan terör olayları, 15 Temmuz Darbe Girişimi, parlamenter sistemin değişimi, Brexit ve Avrupa'da aşırı sağın güçlenmesi, döviz ve ticaret savaşları, 2018-2019 Yerel Seçimleri, Avrupa ile yaşanan siyasi gerginlikler, ABD-Türkiye arasındaki Rahip Brunson krizi, S-400 ve F-35 konusundaki anlaşmazlıklar, Akdeniz'deki gerilimler, Türkiye'nin NATO ve AB ile ilişkilerinde yaşanan sorunlar, Covid-19 Krizi ve Joe Biden'ın ABD Başkanı olması sayılabilir. Bu gelişmeler, Türkiye'yi adım adım bir döviz krizine sürüklemiş ve bu krizin derinleşmesine yol açmıştır. 2018 yılında yaşanan döviz krizi, döviz kurlarındaki hızlı artışla birlikte kendini göstermiş; yabancı sermaye çıkışları, düşük büyüme oranları, artan enflasyon, bütçe açığı, yüksek faiz, dış borç yükü, politik belirsizlik ve seçimler gibi belirtilerle kendini hissettirmiştir (Şanlı, 2021).

Türkiye, 2020 yılında Covid-19 salgınına tüm dünyada olduğu gibi öngörülemeyen bir şekilde hazırlıksız yakalanmış ve oluşan gelişmeler doğrultusunda, ülkelerin mevcut ekonomik yapısında aksaklıklar ve bozulmalar meydana getirmiştir.

Döviz krizinin pandemiyle birleşmesi, son iki yıl içinde Türkiye'nin ekonomik risklerini ciddi ölçüde büyütülmüştür. 2019-2021 yılları arasında uygulanan Orta Vadeli Program kapsamında, büyüme, enflasyon, bütçe açıkları ve işsizlik gibi makroekonomik göstergelerle ilgili hedefler belirlenmiştir. Ancak, 2021'in son aylarında Türkiye, yeni bir kur şokuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu şok, politika yapıcıların açıklamaları ve piyasadaki belirsizliklerin etkisiyle tetiklenmiş ve doğrudan tüketici fiyatlarına yansımıştır, bu da enflasyon baskılarını daha da artırmıştır. Aralık ayında hükümetin açıkladığı Kur Korumalı Mevduat (KKM)

programı, döviz kurlarındaki artışı durdurmuş ve Türk Lirası'nın kısa sürede değer kazanmasını sağlamıştır (Dikici, 2024). 2021 yılına gelindiğinde Türkiye, “faiz sebep, enflasyon sonuç” modelini benimseyerek ekonomide radikal değişikliklere yol açan bir politika izlemeye başladı. Bu model kapsamında, Merkez Bankası'nın faiz oranlarını düşürmesi hedeflenmiştir. Teoride, düşük faiz oranlarının yatırım ve üretimi teşvik ederek enflasyonu azaltacağı düşünülmüştür. Ancak, uygulamada bu politika beklenmedik ekonomik sonuçlar doğurmuştur. Faizlerin düşürülmesi, Türk Lirası'nın değer kaybetmesine ve döviz kurlarının hızla yükselmesine yol açmıştır. Bu durum, yatırımcıların ve tasarruf sahiplerinin Türk Lirası yerine döviz cinsinden varlıklara yönelmesine neden olmuştur. Döviz kurlarındaki yükseliş, ithalat maliyetlerini artırarak enflasyonu körüklemiştir. Türkiye'nin enerji ve hammadde ithalatına olan bağımlılığı, döviz kurundaki artışın enflasyonu hızla yükseltmesine sebep olmuştur. Örneğin, Eylül 2021'de 8,65 TL olan döviz kuru, Eylül 2023'te 27,04 TL'ye çıkmıştır. Aynı dönemde enflasyon %19,58'den %58,94'e yükselmiştir. Bu gelişmeler, enflasyonun ve döviz kurlarının artmasıyla birlikte halkın alım gücünün ciddi şekilde azalmasına neden olmuştur (Dikici, 2024).

Sonuç olarak, Türkiye hem iç dinamiklerden hem de uluslararası gelişmelerden büyük ölçüde etkilenmiştir. İçeride uygulanan politikalar ekonomik krizlerin daha da derinleşmesine neden olurken, ABD'nin faiz artışları, Covid-19 pandemisi ve Rusya-Ukrayna savaşı gibi uluslararası olaylar da Türkiye ekonomisine ciddi sarsıntılar yaşatmıştır. Her iki dönemde de döviz krizi, yüksek enflasyon ve ekonomik durgunluk söz konusu olmuştur. Ancak 2021-2023 döneminde, hiperenflasyon ve uzun süreli ekonomik zorluklar Türkiye ekonomisini daha da zor bir duruma sokmuştur. 2018 öncesinde yaşanan krizler genellikle uluslararası faktörlerden kaynaklanırken, 2018 ve sonrasındaki ekonomik sorunlar ise iç politik ve ekonomik meselelerden kaynaklanmıştır.

2.5.6. İşsizliğin Türkiye'deki Genel Görünümü

İşsizlik, sadece az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerin ekonomilerini de tehdit eden kapsamlı bir sorundur. Bu olgu, ekonomik gelişim ve istikrar üzerinde ciddi etkiler yaratabilir. İşsizlik oranlarındaki

artış, ekonomik büyümeyi yavaşlatabilir, sosyal huzursuzlukları artırabilir ve devlet bütçelerine ek yükler getirebilir. Gelişmiş ülkelerde bile işsizlik, işgücü piyasasında dengesizlikler ve uzun vadeli işsizlik gibi sorunlarla ortaya çıkabilir, bu da hem ekonomik performansı hem de toplumsal refahı olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, işsizlik, ekonomik yönetim ve politika oluşturma açısından her seviyede önemli bir endişe kaynağıdır. 1980 sonrasında Türkiye'nin ekonomik istikrar politikalarında en belirleyici gelişmelerden biri 24 Ocak Kararları olmuştur. Bu kararlar, ekonomide yapısal değişiklikler getiren ve piyasa odaklı bir yaklaşıma geçişi simgeleyen adımları içermektedir. Bunun yanı sıra, 5 Nisan 1994 Krizi ve 1998 yılı sonrasındaki gelişmeler de Türkiye'nin ekonomi politikalarındaki önemli dönüm noktaları olarak ayrı ayrı incelenmiştir.

2.5.6.1. 24 Ocak Kararları ve Etkileri

1980 yılının başında uygulamaya konulan 24 Ocak istikrar önlemlerinin gerekçelerini şu şekilde özetleyebiliriz: Ekonomik kararların alınması sırasında ortaya çıkan gecikmeleri ve uygulamadan kaynaklanan hataları en aza indirmek, 1980 yılı itibarıyla hızla artan enflasyon sorununu çözmek, kapasite kullanım oranlarını artırmak, ihracattaki durgunluğu aşmak, iç tasarrufları artırmak, kısa vadeli dış borç yükünü hafifletmek ve içe dönük ithal ikameci sanayileşmenin neden olduğu döviz sıkıntısını gidermek amaçlanmıştır (Parasız, 1998). 24 Ocak Kararları'nın uygulanmasıyla Türkiye, önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu kararlar, ülkede ithal ikameci ve içe dönük bir ekonomik yapılanmadan, dışa dönük ve ihracat odaklı bir sanayileşme modeline geçişi simgelemektedir. Bu dönüşüm, serbest piyasa ekonomisine geçişi ve döviz kurlarının serbest bırakılmasını içermektedir. Döviz kurlarının serbestleştirilmesi, Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesini önlemeyi ve dolayısıyla ihracatın önündeki engelleri kaldırmayı amaçlamıştır. Ayrıca, yabancı sermayenin ülkeye girişine ilişkin yasal engellerin kaldırılması, dış yatırımları teşvik etmek amacıyla önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.

Bu dönemde, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin (KİT'ler) bütçe üzerindeki yükünü hafifletmek için özelleştirme ve benzeri reformlara başlanmıştır. Bu reformlar, Türkiye'nin ekonomik yapısını modernize etmeyi ve ekonomiyi daha

etkin bir şekilde dışa açmayı hedeflemiştir. Kamu sektörünün ekonomideki rolünü giderek azaltmak ve Türkiye'yi dünya ekonomisi ile daha fazla entegre etmek amacıyla çeşitli önlemler alınmıştır. Böylece, Türkiye'nin küresel ekonomik sistemle uyumlu bir şekilde büyüebilmesi için gereken yapısal değişiklikler gerçekleştirilmiştir. 24 Ocak Kararları, ekonomi üzerinde derin etkiler yaratacak birçok yapısal önlem içermektedir. Kararların hemen ardından uygulamaya konan yüksek oranda bir devalüasyon, 1 Amerikan Doları'nın 47 TL'den 70 TL'ye çıkarılmasına neden olmuştur. Bu durum, Türk Lirası'nın yaklaşık %48 oranında değer kaybetmesi anlamına gelmektedir. Devalüasyonun ardından, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nde (KİT) yapılan yüksek oranlı zamlar ve faiz oranlarının hızla yükselmesi gibi ek önlemler de uygulanmıştır. Bu adımlar, ekonomik yapıyı yeniden düzenlemek ve istikrar sağlamak amacıyla atılmıştır (Karluk, 1996).

24 Ocak Kararları, IMF'nin uyguladığı ortodoks istikrar politikalarının bir örneği olarak, nominal sabitlenmiş para arzı hedefini içermektedir. Bu kapsamda, 18 Haziran 1980'de IMF ile imzalanan bir stand-by anlaşması çerçevesinde Türkiye'ye 1,3 milyar dolar tutarında bir kredi sağlanmış ve bu kredinin 360 milyon dolarlık kısmı ilk etapta kullanılmıştır. Ayrıca, stand-by anlaşmasının dışında, Telafi Edici Finansman Kolaylığı (TEFK) aracılığıyla 26 Şubat 1980'de 71,6 milyon dolar ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) aracılığıyla 341,5 milyon dolarlık proje kredisi temin edilmiştir. Aynı yıl, yapısal reformlar için 275 milyon dolarlık bir program kredisi de alınmıştır. Bu finansal destekler, Türkiye'nin ekonomik istikrarını sağlamak ve yapısal reformları desteklemek amacıyla kullanılmıştır (Parasız, 1998).

24 Ocak Kararları'nın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için dış kaynakların önemli olduğu görülmüştür. Bu nedenle, bu dönemde yabancı sermaye çekme çabaları artırılmıştır. 6224 sayılı Yabancı Sermaye Teşvik Yasası ve ilgili çerçeve kararnamesi doğrultusunda çıkarılan tebliğlerle, özellikle bankacılık sektöründe yabancı sermaye girişine izin verilmiştir. Bu düzenlemeler, dış yatırımcıların Türkiye pazarına girmesini teşvik ederek ekonomik reformların finansmanını sağlamayı hedeflemiştir (Kepenek, Yentürk, 2005). Başlangıçta, Türkiye'nin ihracatı hızla artmış ve ihracatın içindeki sanayi ürünlerinin oranı

giderek yükselmiştir. 1982 yılı itibariyle, ihracat, 1980 yılına kıyasla %97 oranında bir artış göstermiştir. Bu önemli artış, ihracat ve diğer döviz gelirlerinin yükselmesine yol açmıştır. Bu durum, dış ödemeler açığını küçültmüş ve döviz sıkıntısını hafifletmiştir. Yabancı sermaye yatırımları, işçi dövizleri ve turizm gelirlerindeki artışlar, Türkiye'nin döviz kaynaklarını güçlendirmiştir. Sonuç olarak, bu dönemde yaşanan döviz gelirlerindeki artış, Türkiye'de önceki yıllarda yaşanan ikili fiyatlar, kıtlıklar ve kuyruklar gibi ekonomik sorunların ortadan kalkmasına yardımcı olmuştur. İhracatın artması ve döviz akışındaki iyileşmeler, ekonomideki bu temel sorunların çözülmesine katkıda bulunmuştur. Bu gelişmeler, Türkiye'nin ekonomik istikrarını sağlamada önemli bir rol oynamış ve ülkenin ekonomik yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır (Karabıçak, 2000). Aynı dönemde ithalat üzerindeki kısıtlayıcı engellerin azaltılması, ithalatın hızlı bir şekilde artmasına yol açmıştır. Örneğin, 1980 yılında ithalat 7,909 milyar dolar iken, 1982'de 8,842 milyar dolara yükselmiştir. Bu artış, 1988'de 14,335 milyar dolara ve 1990 yılında 22,302 milyar dolara ulaşarak hız kazanmıştır. Dolayısıyla, 1980-1982 yılları arasında ithalattaki artış oranı %11 iken, 1988-1990 yılları arasında bu oran %55'e çıkmıştır.

24 Ocak Kararları'nın uygulamaya konulmasının ardından sağlanan dış ödemelerdeki rahatlama, ithalatın artması, reel sektörün zayıflaması, özelleştirme sürecinin istenen şekilde ilerlememesi, savunma giderlerinin büyük ölçüde artması ve kamudaki hantal yapının azaltılamaması gibi faktörlerle sona ermiştir. Sonuç olarak, dış ticaret açığı yeniden büyümeye başlamıştır (Karabıçak, 2000).

2.5.6.2. 5 Nisan Kararları ve Sonuçları

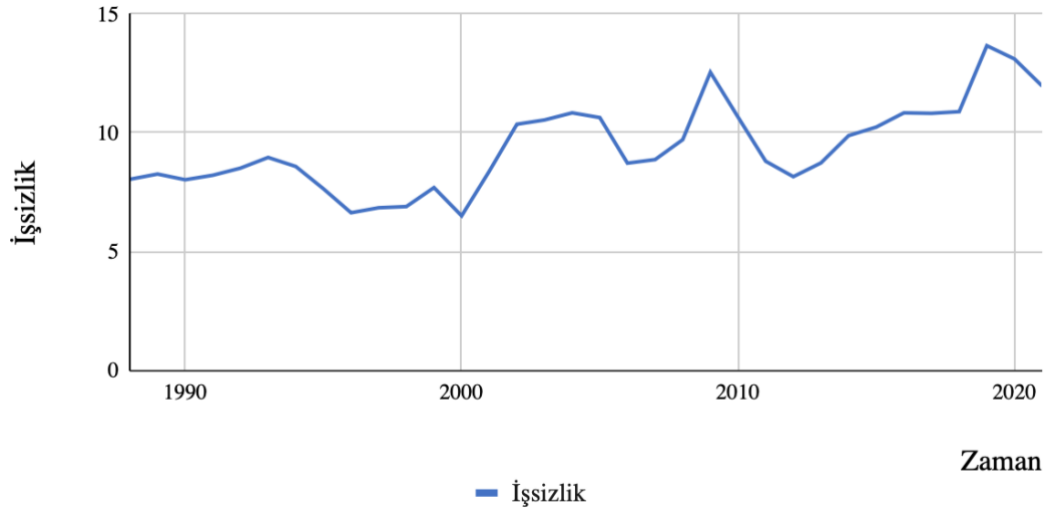
İşsizlik, ülkelerin sosyo-ekonomik yapısına ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilir ve bu farklı nedenler farklı sonuçlara yol açabilir. Ancak, genel olarak işsizlik olgusu iki temel nedene dayanır.

Birincisi, talep eksikliği olarak adlandırılır. Bu durum, makroekonomik ve demografik faktörlerin etkisi altında meydana gelir. Ekonomik büyüme yavaşladığında veya ekonomik durgunluk yaşandığında, toplam talep azalır ve bu da işgücü talebini düşürerek işsizlik oranlarını artırabilir.

İkincisi, emek arzı ile talebi arasındaki uyumsuzluklar veya işgücü piyasasındaki organizasyon bozukluklarıdır. Bu neden, işgücü piyasasında yaşanan dengesizliklerden kaynaklanır ve işgücü arzı ile işgücü talebi arasındaki uyumsuzluklar sonucu ortaya çıkar. Örneğin, işgücünün niteliklerinin işgücü talebindeki değişikliklerle uyumlu olmaması veya işgücü piyasasındaki yapı ve organizasyon eksiklikleri bu durumu pekiştirebilir.

Bu iki temel neden, işsizlik olgusunun farklı türlerini ve biçimlerini belirler. Talep eksikliğinden kaynaklanan işsizlik genellikle ekonomik krizler ve durgunluk dönemlerinde yaygınken, emek arzı ve talep uyumsuzluklarından kaynaklanan işsizlik ise işgücü piyasasında yaşanan yapısal sorunları yansıtır. Dolayısıyla, işsizlik oranlarını etkileyen bu temel nedenler, politika yapıcılarının işsizlikle başa çıkmak için stratejiler geliştirmelerine yardımcı olur(Başterzi, 1996: 10). Finansal piyasaların istikrarı için, devlet iç borçlanma senetlerinin reel faiz oranlarının artması, bu senetlere olan talebi artırmalıdır. Ayrıca, reel faiz oranındaki değişikliklerin döviz talebini etkileme derecesinin, yabancı para talebini etkileyen dövizin reel getirisindeki değişikliklerden daha büyük olması gerekir. Ancak, 1993 ve sonrasındaki dönemde bu şartlar yeterince sağlanamamıştır. Bu dönemde yerli paradan kaçış yaşanmış ve yabancı para talebinde önemli bir artış gözlemlenmiştir. Gerekli dengelerin sağlanmasında yaşanan gecikmeler, finansal istikrarın elde edilmesini daha da zorlaştırmıştır.

Şekil 4'te görüldüğü üzere Türkiye'de 1988-2021 yılları arasında ülkede oluşan mevcut düzeylerde işsizlik oranlarının yıllara göre dağılımı verilmiştir. 1990-2000 yılları arasında işsizlik oranları %9 seviyesinin altında olduğu görülmektedir. 1994 yılında Türkiye'de, TEFE %120.7 ve TUFİ %106.3 seviyelerinde bulunmaktaydı. Bu yüksek enflasyon oranlarıyla birlikte, yılın başında piyasada bir devalüasyon beklentisi oluşmuş ve bu durum 16 Ocak 1994'te bir dolar krizine yol açmıştır. Kriz sırasında, dört küçük banka ve bir finansman şirketi iflas etmiştir. Bu finansal çalkantının sonucunda, 26 Ocak 1994'te Türk Lirası, Amerikan Doları karşısında %13.6 oranında değer kaybetmiştir. 2000 yılına gelindiğinde dip yapan işsizlik oranları tekrardan yükselerek %13 seviyelerine kadar artış göstermiştir.

Kaynak: World Bank (Dünya Bankası), web: <https://www.worldbank.org/en/home>

Şekil 4. Türkiye'de İşsizliğin Yıllara Göre Dağılımı (1988-2021)

Hükümet, mevduat kaçışını ve döviz kurlarındaki daha fazla artışı önlemek amacıyla, bankalardaki mevduatlara sınırsız garanti vermiş ve aynı zamanda yıllık %406.25 faiz oranıyla hazine bonoları ihraç ederek döviz yöneline engellemeye çalışmıştır. Ayrıca, bu dönemde yapılan bazı açıklamalar ve haberler de önemli bir etki yaratmıştır. Uluslararası derecelendirme kuruluşları Standard & Poor's ve Moody's tarafından Türkiye'nin kredi notunun düşürülmesi, döviz piyasasında büyük bir panik atmosferi yaratmıştır (Seyidoğlu, 2001). 5 Nisan kararlarının uygulanması sırasında döviz kurundaki dalgalanmalar ve değerlemeler halk tarafından genellikle enflasyonun bir işareti olarak algılanmıştır. Bu algı, döviz kurunun tek bir sabit seviyede belirlenmesine yol açmıştır. Ancak bu yaklaşım, ekonominin rekabet gücünü olumsuz etkilemiş ve istikrar programının başarılı bir şekilde uygulanmasını zorlaştırmıştır. Döviz kurundaki bu tek tip belirleme, ekonomide arzu edilen yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesine engel olmuştur. Özelleştirme ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) üzerindeki yapısal düzenlemelerde istenen düzeye ulaşmak mümkün olmamıştır. Özellikle, özelleştirme süreçlerinin ve KİT reformlarının yeterince kapsamlı ve etkili bir şekilde uygulanamaması, ekonomik reformların başarısız olmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak, bu olumsuz gelişmeler ve uygulama eksiklikleri, Dünya Bankası'nın Türkiye'yi başarısız bir ülke olarak değerlendirilmesine yol açmıştır.

Dünya Bankası'nın bu değerlendirmesi, Türkiye'nin ekonomik istikrar ve yapı reformları konusundaki zorluklarını uluslararası düzeyde tanıtmış ve ülkenin ekonomik politikalarının yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ENFLASYON VE İŞSİZLİK İLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ EKONOMETRİK ANALİZİ

ENFLASYON VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ; TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1988-2021) ÜZERİNE AMPİRİK BİR UYGULAMA

Çalışmanın birinci ve ikinci bölümlerinde enflasyon ve işsizlik kavramlarının kendi içerisinde teorik çerçevede bahsedilmiştir. Çalışmanın bu kısmında ise öncelikle enflasyon ve işsizlik kavramlarının incelendiği çalışmalar hakkında bilgiler yer alacaktır. Sonrasında ise veri seti ve metodoloji kısmına yer verilip, Türkiye ekonomisinde 1988-2021 tarihleri aralığında enflasyon ve işsizlik kavramları arasındaki ilişki ampirik bir şekilde analiz edilecektir.

3.1. Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapılan Ampirik Çalışmalar

Akiş (2020), bu çalışmada 2005:1-2020:2 dönemleri arasında Türkiye’de Phillips eğrisinin geçerli olup olmadığı sınanmıştır. Çalışma da birim kökler bulunduğundan sonra uzun dönem ilişkisinin varlığının sınanması amacıyla eşbütünleşme testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar neticesinde bulunan sonuçlarda enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) tahmin edilmiştir. Yapılan bu testler sonucunda enflasyondan tarafından işsizlik yönüne doğru tek taraflı bir nedensellik ilişkisinin varlığı belirlenmiştir. Phillips eğrisinin ise uzun dönemde geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Arabacı ve Eryiğit (2012), enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi Regresyon analizi yöntemini kullanarak test etmiştir. Türkiye’nin 1991/1 ve 2010/4 dönemini aylık periyodlarla incelemişlerdir. Yapılan çalışmada elde edilen sonuçlara göre Phillips eğrisinin geçerli olduğu sonucuna varmışlardır.

Bhattarai (2004), yapmış olduğu bu çalışmada OECD ülkelerinin enflasyon - işsizlik ilişkisini 1970 - 2002 dönemi için panel veri analiz yönteminin kullanarak

araştırmıştır. Yaptığı çalışmadan elde edilen sonuçlara göre. Bu iki değişken arasında Phillips eğrisinin tam olarak geçerli olmadığı sonucuna varmıştır. İşsizlikteki değişmelerin sebep görülme yerine, ücret etkinliği modelleri ve içerdeki dışarıdakiler hipotezi gibi ülkelerin kendine özgü faktörlerin etkilediğini belirtmiştir.

Bozkurt ve Gökmenoğlu (2023), bu çalışmada Philips Eğrisi ile enflasyon ve işsizlik kavramlarının anahtar kelime olarak kabul edildiğini ve 1980- 2022 yılları arasında ki dönemi kapsayan aralıkta bu anahtar kavramlarla yapılan çalışmaları temel almıştır. 1980-2022 yılları arasında Web Of Science çekirdek koleksiyonundan alınan verilere göre toplamda 2382 adet çalışma incelenmiş. 2000 li yıllardan sonra konuyla alakalı olarak çalışmalarda büyük artışlar gözlenmiştir. Yıllara göre bakıldığında yayın ve atıf sayılarında üst noktalar olarak 2020 yılında 135 yayın sayısı ve 2022 yılı ilk 9 aylık süreçte 3411 atıf sayısı gözükmemektedir.

Çatik N., Martin C., Özlem Ö. (2008), Türkiye'nin 1996-2007 dönemi için enflasyon ve işsizlik arasında ki ilişkiyi test etmek için ARDL modelini kullanarak Philips eğrisinin Türkiye için geçerli olup olmadığını araştırmışlardır. Yapılan testler sonucu Phillips eğrisinin Türkiye için geçerli olmadığı sonucuna varmışlardır.

Durmuş ve Şahin (2019), bu çalışmada esas olarak Phillips eğrisinin geçerliliği sınanmıştır. 2005:01- 2018:04 dönemlerine ait olan işsizlik ve enflasyon oranlarının aylık halinde veriler kullanılarak yapılmıştır. Eşbütünleşme testi, nedensellik testi ve varyans ayrıştırması yönteminden faydalanılmıştır. elde edilen sonuçlarda Phillips eğrisinin geçerli olduğu ve değişkenler arasında çift yönlü ilişkinin bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Uysal ve Erdoğan (2003), 1980-2002 yılları arasında Türkiye ekonomisinde işsizlik oranları ile enflasyon oranları arasındaki ilişkiyi Phillips eğrisi yardımıyla incelemiştir. Doğrusal olmayan ters model kullanılarak regresyon analizi yapılmış ve 1980'ler dönemi ve 1990'lar dönemi olarak iki farklı dönemde incelemiştir. Çalışmanın sonucunda değişkenler arasında ilk dönemde

pozitif bir ilişki olduğu fakat 1990'ların başlarında negatif bir ilişkinin gözlemlendiği belirlenmiştir.

Güven ve Ayvaz (2016), yapmış olduğu çalışmada zaman serileri analiz yöntemini kullanarak 1990-2014 yılları arasındaki enflasyon ve işsizlik oranlarını kullanarak dönemsel bazda yani kısa ve uzun dönemli ilişkiyi incelemek amacıyla çeşitli ekonometrik yöntemleri kullanmıştır. Nedensellik testi neticesinde elde ettiği sonuçlarda işsizlik üzerinden enflasyona doğru bir nedenselliğin olduğu sonucuna varmıştır.

Sancar ve Polat (2017), G7 ülkelerinin temel alındığı bu ampirik çalışma da enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla birim kök testi, johansen-fisher eşbütünleşme testi ve nedensellik testinin uygulandığı bu çalışmada Phillips İn sunmuş olduğu işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkinin aynen geçerli olduğu uzun dönemde tespit edilmiştir ve çift taraflı olarak hem enflasyondan işsizliğe hem de işsizlikten enflasyona doğru ilişki olduğu belirlenmiştir. G7 ülkeleri kapsamında ise bu sonuç olduğu gibi gözlenmiştir.

Mangır ve Erdoğan (2012), bu çalışmada 1990-2011 yıllarında üç aylık verileri kullanarak Türkiye'de işsizlik ve enflasyon oranları arasındaki ilişkisi sınanmıştır. enflasyon ve işsizlik oranları arasında doğrusal olamayan ters modeller kurup regresyon analizi yapılmıştır. Bununla birlikte nedensellik testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Phillips eğrisinin kısa dönemde geçerli olmadığı sonucuna varılmıştır.

Özer (2020), bu çalışmada 2006-2017 dönemleri arasında enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasında uzun dönemli ilişkinin sınanması amacıyla Fourier yaklaşımı yardımıyla test edilmiştir. Özer'in çalışmasının kullanmış olduğu bu yöntem diğer testlerle kıyaslandığında daha sağlıklı bilgilere ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Birim kök testi, Fourier eşbütünleşme testi, Dinamik EKK yöntemi ile de değişkenlerin arasındaki ilişki test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar neticesinde Türkiye'de uzun dönemli Phillips eğrisinin teorik olarak geçerli olduğu sonucuna varılmıştır.

Doğan (2023), enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada M. Friedman'ın kullandığı modeller ışığında esinlenerek 1995-2019 dönemleri arasında tercih edilmiş ülkelerin beş yıllık zaman dilimleri veri setleriyle enflasyon ve işsizlik verilerinin ağırlıklı ortalamaları alınarak oluşturulmuş bir çalışmadır. Oluşturulan ampirik analizlerin ve bulguların tercih edilen ülkelerde ve ilgili dönemlerde enflasyon ve işsizlik arasında enflasyon ve işsizliğin yukarı yönlü ve aşağı yönlü olarak birlikte hareket ettiği ve bu durumu grafik üzerinde gösteren Philips eğrisinin de aslında her zaman negatif eğimli olarak değil, Milton Friedman'ın da dediği gibi istisnai olarak pozitif eğimli olabileceği kanısına varılmıştır.

Eliasson (2001), İsveç, Avustralya ve ABD ülkeleri için 1977 - 1997 yılları arasında işsizlik - enflasyon ilişkisini, regresyon analiz yöntemini kullanarak araştırmıştır. çalışmada elde edilen sonuçlara göre Avustralya ve İsveç'te enflasyon ve işsizlik arasında doğrusal olan Philips eğrisi elde edilirken bunun ABD ülkesi için pek de geçerli olmadığı yanısıra doğrusal olmayan bir Philips eğrisinin söz konusu olduğu sonucuna varmıştır.

Ewing ve Seyfried (2003), yapmış oldukları bu çalışmada Phillips eğrisinin geçerlilik durumunu sınamak adına GARCH modelini kullanarak ABD ekonomisine ait enflasyon ve çıktı açığı verileriyle 1954 - 1999 yılları için bir analiz yapmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre Phillips eğrisinin kısa dönemde geçerliliğinin kabul edildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Furuoka (2007), 1973-2004 döneminde yapmış olduğu bu çalışmada Malezya ülkesindeki enflasyon ve işsizlik ilişkisini VECM metodu yöntemiyle analiz etmiş ve bu analizlerde ettiği sonuçlara göre kısa vadede bu iki değişken arasında nedensellik ilişkisi olduğunu tespit etmiştir.

Öztürk ve Öner (2020), bu çalışmada Türkiye'de enflasyon ve işsizliğin 2005-2018 yılları arasında ki aylık bazlı veriler kullanılarak analizler yapılmıştır. Eşbütünleşme testi, ARDL testi, nedensellik testleri uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bilgilere göre. Değişkenler arasında

eşbütünleşme olduğu tespit edilmiştir. Kısa dönemde değişkenler arasında pozitif bir ilişki olduğu, uzun dönemde de aynı sonucun olduğu sınıanmıştır. Nedensellik ilişkisinde ise enflasyondan işsizliğe doğru bir yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Martin ve Costas (2007), yapmış oldukları bu çalışmada enflasyon ve işsizlik ilişkisini İngiltere'nin 1992:4 ve 2007:1 dönemini kapsayan Hodrick-Prescott Filtreleme yöntemiyle incelemişlerdir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre değişkenler arasında bir ödünleşme ilişkisinin varlığını ortaya koymuşlardır.

Salman (2019), yapmış olduğu bu çalışmada 2006-2018 yılları arasında Türkiye'de enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkinin Phillips eğrisi ışığında analiz edilmesidir. Çalışma temel olarak iki bölümde analiz edilmiştir. Kısa ve Uzun dönemli olarak. VAR modeli kullanılarak yapılan bu çalışma da kısa dönemde enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasında iki yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Uzun dönemde ise değişkenler arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Ulusoy ve Dibo (2016), bu çalışmada 2005-2014 yılları arasında çorum ilinde enflasyon ve işsizlik oranlarının Türkiye genelindeki enflasyon ve işsizlik oranlarına Solow ve Samuelson'ın ileri sürdüğü durum doğrultusunda değerlendirmeler yapmaktır. Pearson tipi ve Spearman tipi korelasyon yönteminin kullanıldığı bu çalışmada enflasyon ve işsizlik arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Petek ve Aysu (2017), 1980-2015 dönemini kapsayan yıllık veriler için enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla Eşbütünleşme analizini, Granger nedensellik testini ve VAR analiz yöntemlerini kullanmışlardır. Yaptıkları analizler sonucunda Türkiye ekonomisinde enflasyon ile işsizlik arasında nedensellik ilişkisinin varlığının tespit edilemediğini ortaya koymuşlardır.

Topçu (2010), bu çalışmada enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi G8 ülkeleri üzerine yapılmıştır. Dönemsel olarak 1993-

2009 yılları arasındaki enflasyon ve işsizlik oranları kullanılarak yapılmıştır. Granger nedensellik testinin kullanıldığı bu çalışmada. G8 ülkelerinde gözlemlenen değişkenlerin işsizlik ve enflasyon oranlarının testlerinin sonucunda iki taraflı bir nedensellik sonucuna varılmıştır. Bu nedensellik ilişkisinde enflasyonun işsizliğe neden olduğu ve işsizliğin de enflasyona neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Vredin ve Warne (2000), yapmış oldukları çalışmada İngiltere, İsveç ve ABD için 1959 - 1998 yılları arasında enflasyon ve işsizlik ilişkisini VAR analiz yöntemiyle incelemişlerdir. Yapılan çalışmalar sonucunda ise İsveç, İngiltere ve ABD ülkeleri için de değişkenler arasında kısa vadeli bir bağlantı olduğunu ifade etmişlerdir.

Turner (2001), yaptığı bu çalışmada Meksika ekonomisinin 1980 – 1999 yıllarını kapsayan dönemde EKK (en küçük kareler yöntemi) kullanarak enflasyon- işsizlik ilişkisini incelemiş ve sonuçta enflasyon ve işsizlik arasında negatif ilişki olduğunu göstermiştir.

3.1.1. Veri Seti, Model Ve Ampirik Bulgular

Çalışmanın temel amacı, Türkiye’de 1988-2021 döneminde işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bunun için çalışmada enflasyon (ENF) ve işsizlik (UNEMPLOYMENT) değişkenlerine yönelik 1988-2021 yıllarına ait yıllık veriler kullanılmıştır. Serilerden enflasyon ve işsizlik verileri Dünya Bankası’ndan (WorldBank) elde edilmiştir.

Tablo 3.1. Çalışmada Kullanılan Değişkenlerin Tanımlamaları

Değişkenler	Sembol	Tanımlama	Veri kaynağı
Enflasyon	ENF	Tüketici fiyatları (Yıllık%)	Dünya Bankası
İşsizlik	UN	Toplam (İşgücünün Yüzdesi)	Dünya Bankası

Tablo 3.1.' de analizde kullanılan değişkenlere ait bilgiler yer almaktadır. Enflasyonun bağımlı değişken ve işsizliğin bağımsız değişken olarak tanımlandığı matematiksel ifade şu şekildedir:

$$Enf = f(Unemployment)$$

$$Enf_{it} = \alpha + \beta_1 Unemployment_{it} + \varepsilon_{it}$$

Bu formülü kullanarak, işsizlik oranının enflasyon üzerindeki etkisini tahmin etmek ve analiz etmek mümkün olabilir. Ancak, kesin sonuçlar elde etmek için modelin parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına ve diğer önemli faktörlerin de dikkate alındığına dikkat etmek gerekmektedir. Çalışmada ele alınan enflasyon ve işsizlik kavramlarının istatistiksel olarak ortaya çıkacak olan sonuçları daha anlamlı hale getirmek için verilerin logaritmaları alınmıştır. Verilerin logaritmaları alındığında enflasyon (LNINF) ve işsizlik (LNUN) şeklinde simgelenmiştir. Yapılan analizde kullanılan değişkenlerle oluşturulan modelde ele alınan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkileri araştırılıp, incelenmektedir. Bu amaçla bu çalışmada sırasıyla; Birim Kök Testleri, ARDL Eşbütünleşme Testi, Nedensellik Testi uygulanacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde Birim Kök probleminin çözümü için yapılacak olan Kwiatkowski- Phillips- Schmidt- Shin (KPSS) Birim Kök Durağanlık Testi, Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testleri, Phillips ve Perron (PP) Birim Kök Testleri ve DF-GLS Birim Kök Testleri uygulanacaktır. Ardından çalışmanın ikinci bölümünde ARDL Eşbütünleşme Testi yapılarak enflasyon ve işsizlik arasında ki kısa ve uzun dönemli ilişki saptanmaya çalışılacaktır. Üçüncü ve son aşamada ise Nedensellik Testi uygulanarak enflasyon ve işsizlik arasındaki nedensellik ve eşbütünleşme ilişkisi incelenecektir.

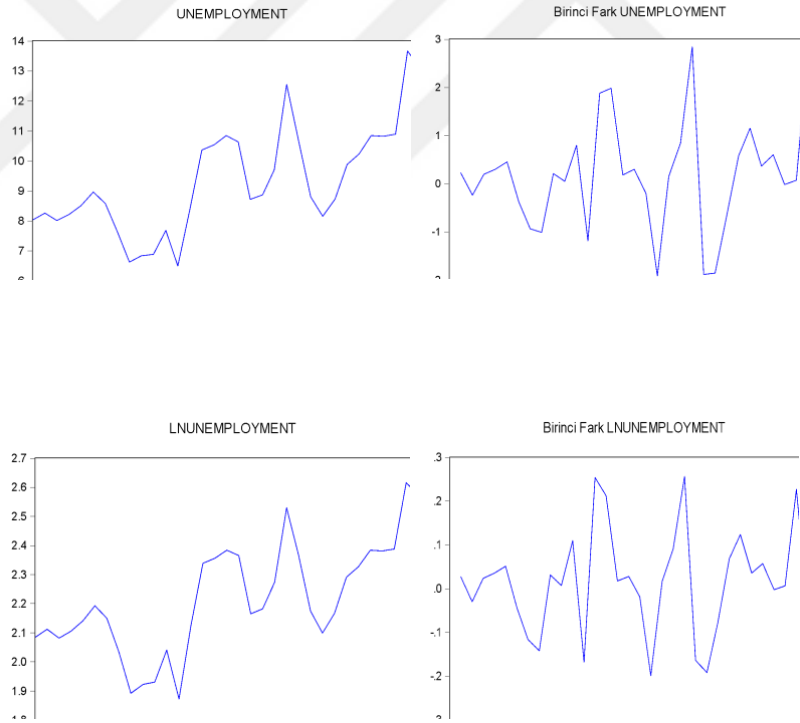
3.2. Ekonometrik Yöntem ve Ampirik Sonuçlar

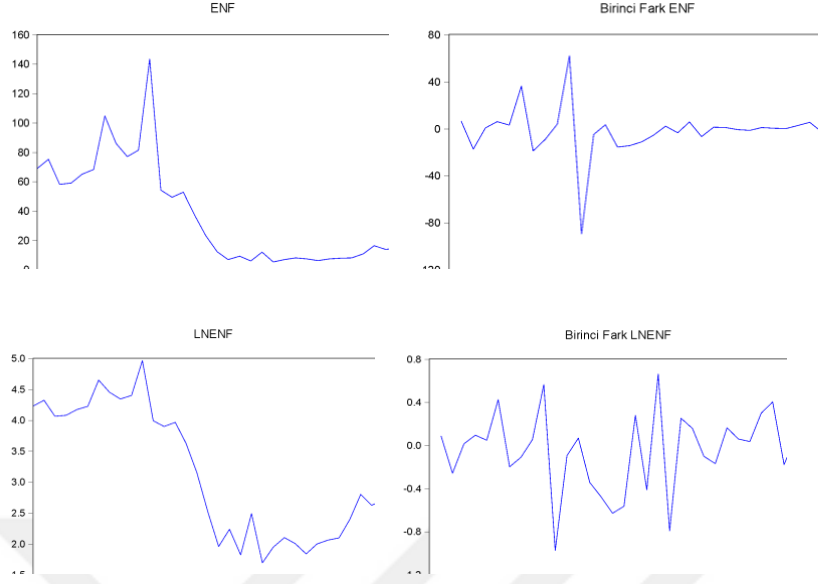
3.2.1. Birim kök testi

Değişkenlerin durağanlıklarını ve durağanlıkların derecesini ölçmek amacıyla birim kök testlerine başvurulur, serinin birim kök içermesi hali, değişkenlerin belirlenmiş olan zaman aralıklarında sürekli bir artış veya azalış

eğilimi göstermemesi anlamına gelir. oluşan durumda, zaman içinde değişkenlerin istikrarlı bir seyir izlemediğini ve belirli bir trende sahip olmadığını gösterir. Serilerin birim köke sahip olmamaları gerekir. Eğer seriler birim köke sahip olurlarsa anlamlılık düzeyinde realite ile sonuçlar arasında uyumsuzluklar görülecektir (Akcan, 2016: 126).

Tüm değişkenlerin logaritması ($\ln$) alınarak modele dahil edilmiştir. Şekil 1’de değişkenlere (LNENF, LNUNEMPLOYMENT) ait ön bilgiler sunulmuştur. Buna göre değişkenlerin düzeyde durağan olmadıkları görülmektedir. Birinci farkları yansıtan grafiklerde durağan oldukları izlenimini vermektedir. Ancak kesin bilgi verebilmek için Genişletilmiş Dickey ve Fuller (ADF), Phillips ve Perron (PP), DF-GLS ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testleri uygulanmıştır.

Şekil 5. Değişkenlere Ait Düzey ve Birinci Farkları

Zaman serisi analizlerinde serilerin durağan olması son derece önemlidir. Bu nedenle serilere birim kök testleri kullanılarak değişkenlerin bütünleşme dereceleri belirlenmiştir. Çalışmada, birim kök analizleri literatürde yaygın olarak kullanılan; ADF (1979), PP (1988), Elliott vd. (1996) tarafından geliştirilen Dickey-Fuller GLS (DF-GLS) ve KPSS (1992) testleri ile tespit edilmiştir.

3.2.1.1. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testleri

Zaman serileri analizinde durağanlık varlığının tespit edilmesi için gerçekleştirilen ilk birim kök testi, 1976 yılında Fuller tarafından geliştirilmiştir. Dickey ve Fuller 1979 yılına gelindiğinde oluşturulan bu modeli daha da geliştirerek Dickey Fuller (DF) yaklaşımını ortaya atmışlardır. 1981 yılına gelindiğinde, bu testlere bağımlı değişkenlere gecikme değerlerini ekleyerek ortaya en son güncel Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testini günümüzde kullandığımız hale getirmişlerdir (Göktaş, 2005:35).

Değişkenlerin serilerinde durağan olup olmadıklarını görmek ve bunu doğru bir şekilde tespit etmek gerekir. Bununla birlikte birim kök durumlarının incelenmesi ve incelemeler sonucunda birim kök oluşuyorsa ve seri durağan değilse

gerekli düzeltmeler yapılmalıdır. Bunun için Dickey-Fuller testlerinin önceki dönemlere göre regresyon denklemleri aşağıdaki şekilde olacaktır.

$$Y_t = \rho Y_{t-1} + u_t$$

Y_t , Y değişkenine ait t süre içerisindeki değeridir. ρY_{t-1} , Y değişkenine ait $t-1$ zamandaki değeridir. Hata terimini ise u_t şeklinde ifade edilmiştir. Bu basit regresyon modellemesinde çıkan sonuç 1 olursa birim kök vardır ve durağan değildir.

$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + u_t$, modele sabit terim eklendiğinde model aşağıdaki hale gelecektir.

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \delta Y_{t-1} + u_t,$$

Modele hem sabit terim hemde trend terimi eklendiğinde ise model aşağıdaki şekle gelecektir.

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \delta Y_{t-1} + u_t,$$

Şeklinde ifade edilebilir (Çelik ve Taş, 2007:15).

Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök testlerinin yapılması ve elde edilen sonuçlar Tablo 3.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testleri

Değişkenler		Düzy		Birinci Fark	
		Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
LNENF		1.295794	-0.757619	-6.411009**	-6.575070**
LNUNEMPLOYMENT		1.625688	-2.671425	-4.923316**	-4.853205**
Kritik Değerler	%1	3.646342	-4.262735	-3.653730	-4.273277
	%5	2.954021	-3.552973	-2.957110	-3.557759
	%10	2.615817	-3.209642	-2.617434	-3.212361

Not: * %5 düzeyinde anlamlı

**%1 düzeyinde anlamlı

3.2.1.2. Phillips ve Perron (PP) birim kök testleri

Phillips Perron testi, ADF testine benzer bir şekilde, serilerin durağan olup olmadıklarını analiz etmek için üretilmiş bir testtir. Zaman serilerinde ortaya çıkan temel farklılıklar, elde edilen birim kök değerlerinin sonuçlarını etkileyebilmektedir. Temel farklılıkları gözardı edilerek oluşturulan birim kök testleri doğru olamayan sonuçlar ortaya koyabilmektedir (Dinç, 2006:238).

$$y_t = B + By_{t-1} + u_t$$

Phillips ve Perron (PP) basit regresyon modellemesinde y_t ifadesi y değişkenine bağlı sürenin ifadesi, B ifadesi sabit terimi, By_{t-1} y değişkenine ait $t-1$ zamandaki değeridir. u_t ise hata terimini ifade etmektedir. Bu modellemeye T şeklinde ifade edilen gözlem sayını eklediğimiz takdirde model aşağıdaki şekilde ifade edilecektir (Akıncı, 2008:57).

$$y_t = B + v(t - T/2) + By_{t-1} + u_t$$

Phillips ve Perron (PP) Birim Kök testleri sonucunda elde edilen ampirik sonuçlar Tablo 3.3.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.3. Phillips ve Perron (PP) Birim Kök Testleri

Değişkenler		Düzy		Birinci Fark	
		Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
LNENF		-1.282610	-0.714945	-6.386557**	-6.524851**
LNUNEMPLOYMENT		-1.561181	-2.375064	-7.637659**	-8.116937**
Kritik Değerler	%1	-3.646342	-4.262735	-3.653730	-4.273277
	%5	-2.954021	-3.552973	-2.957110	-3.557759
	%10	-2.615817	-3.209642	-2.617434	-3.212361

Not: * %5 düzeyinde anlamlı

**%1 düzeyinde anlamlı

3.2.1.3. Modified Dickey-Fuller (DF-GLS) birim kök testleri

Modified Dickey-Fuller (DF-GLS) birim kök testleri, 1996 yılında Elliott vd. tarafından serilerin birim köke sahip olup olmadıklarını anlamak amacıyla

oluşturulan testtir. Hata terimlerinin birbirinden bağımsız ve sabit varyansın birbirlerinden ayrı ve bağımsız olmasını temel almaktadır. Buna göre otokorelasyonun ve değişen varyansın olmaması gerekiyor (Yalçınkaya, 2019:35).

Modified Dickey-Fuller (DF-GLS) testlerine ait ampirik sonuçlar Tablo 3.4.' de gösterilmiştir.

Tablo 3.4. DF-GLS Birim Kök Testleri

Değişkenler		Düzy		Birinci Fark	
		Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
LNENF		-1.091139	-1.147523	-6.103523**	-6.661027**
LNUNEMPLOYMENT		-1.565499	-2.713430	-5.007044**	-4.985410**
Kritik Değerler	%1	-2.636901	-3.770000	-2.639210	-3.770000
	%5	-1.951332	-3.190000	-1.951687	-3.190000
	%10	-1.610747	-2.890000	-1.610579	-2.890000

Not: * %5 düzeyinde anlamlı

**%1 düzeyinde anlamlı

3.2.1.4. Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) Birim Kök testleri

Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) tarafından önerilen model, Augmented Dickey-Fuller (ADF) testinden farklılık gösterir. ADF analizinde, H_0 hipotezi serinin birim kök içerdiğini ve dolayısıyla durağan olmadığını ifade eder. Ancak, KPSS analizinde H_0 hipotezi, serinin durağan olduğunu belirtir. Kwiatkowski ve ekibi, serinin durağanlığını belirlemek için birim kök testi yerine durağanlık hipotezinin daha uygun bir yöntem olduğunu öne sürmüşlerdir. Ayrıca, Kwiatkowski, Phillips, Schmidt ve Shin (1992) çalışmasında, serinin durağan olduğu hipotezi için Lagrange Multiplier (LM) istatistiğini de önermişlerdir. $H_0 : \rho < 1$ ve $H_1: \rho = 1$ şeklinde tanımlanmıştır (Sukar ve Hassan, 2001: 114).

Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) testinde genel anlamda hipotezler birim kök yok şeklinde ifade edilir. Değişkenlere ait KPSS birim kök testi sonuçları Tablo 3.5.' de verilmiştir.

Tablo 3.5. Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) Birim Kök Testleri

Değişkenler	Düzy		Birinci Fark	
	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
LNENF	0.483279*	0.128380**	0.290879*	0.180836**
LNUNEMPLOYMENT	0.567746*	0.0738	0.4238	0.50000
Kritik Değerler	%1	0.739000	0.739000	0.2160
	%5	0.463000	0.463000	0.1460
	%10	0.347000	0.347000	0.1190

Not: * %5 düzeyinde anlamlı

**%1 düzeyinde anlamlı

Tablo 3.2., Tablo 3.3. ve Tablo 3.4.'te sırasıyla LNENF ve LNUNEMPLOYMENT serileri için uygulanan birim kök test sonuçlarına göre seriler düzey değerlerinde birim köke sahiptir. Bu durum serilerin durağan olmadığını gösterir. Serilerin birinci farkları alınması durumunda seriler durağan hale gelecektir. Bu nedenle seriler ancak birinci farkları alındığında durağan olmaktadır. Sırasıyla ADF, PP, DF-GLS, testlerine ait H_0 hipotezleri birim kök vardır şeklindedir. KPSS testine ait H_0 hipotezi ise birim kök yoktur, yani seri durağandır şeklindedir. H_0 hipotezinin reddedilmesi halinde ise serinin durağan olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla ADF, PP ve DF-GLS testlerinde H_0 hipotezinin reddedilmesi serinin durağan olduğu anlamına gelmektedir. KPSS testinde ise H_0 hipotezinin reddedilmesi serinin durağan olduğunu ispat etmektedir.

3.3. ARDL Eşbütünleşme Analizi ve Sonuçları

Birim kök testleri sonucunda serilerimizin seviyelerinde durağan olmadığı görülmüştür. Bu durumda ARDL Modelini uygulamanın önünde herhangi bir engel kalmamıştır. ARDL modeli ile enflasyon ve işsizlik arasındaki eşbütünleşme testleri, uzun ve kısa dönemli ilişkiler analiz edilecektir, serimizin durağan bir bileşimi olup olmadığını görmek için. Eşbütünleşme testi, modeldeki değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket edip etmediğini belirlemeye çalışır. Bunu 50ontrol etmek için birçok test var, bu çalışmada ARDL modelleme yaklaşımını uygulanmıştır.

Model ampirik olarak aşağıdaki şekilde formüle edilmiştir:

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_{1i} \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_{2i} \Delta M_{t-i} + \sum_{i=0}^m \alpha_{3i} \Delta E_{t-i} + \alpha_4 Y_{t-1} + \alpha_5 M_{t-1} + \alpha_6 E_{t-1} + u_t$$

ARDL modelini oluşturmak için, yıllık verilerimiz ve az sayıda gözlemimiz olduğu için gecikme sayısı 3 seçilmiş (4 gecikme seçilirken değerlendirilen model sayısı 20'ye çıkıyor ama sonuç değişmiyor). Modele sabit ve trend dahil edildi. Ortaya çıkan model ARDL(1,0) Tablo 3.6.'da gösterilmiştir.

Tablo 3.6. ARDL (1,0) Modeli

Bağımlı Değişken: LNENF				
Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik	Olasılık
LNENF(-1)	0.909548	0.111328	8.169957	0.0000**
LNUNEMPLOYMENT	-0.679495	0.496139	-1.369567	0.1813
C	1.620593	1.137111	1.425184	0.1648
TREND	0.008815	0.013949	0.631945	0.5324
$R^2 = 0.876660$; $Adj. R^2 = 0.863901$; $F = 68.70779$; $Prob. F = 0.0000$				

Not: * %5 düzeyinde anlamlı

**%1 düzeyinde anlamlı

Uygun gecikme uzunluğu bağımlı değişkende (enflasyon) 1, bağımsız değişkenin gecikmeleri modele dahil edilmemiştir. Akaike İstatistik Kriteri (AIC) kullanılarak uygun gecikmeler belirlenir.

Serisel korelasyonu olup olmadığını da belirlememiz gerekir. Sonuçlar Tablo 3.7.'de gösterilmektedir.

Tablo 3.7. Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Testin Sonuçları

H_0 : iki gecikmeye kadar serisel korelasyon yoktur.			
F-İstatistik	Olasılık (F-İstatistik)	Obs. R^2	Olasılık (Chi-Square)
0.506195	0.6084	1.192647	0.5508

Elde edilen değer $0.6084 > 0.10$, bu nedenle H_0 hipotezi reddedilmez, bu da 2 gecikmeye kadar serisel korelasyon olmadığı anlamına gelir.

Değişen varyans olup olmadığını da kontrol etmemiz gerekir. Breusch-Pagan-Godfrey testi (orijinal regresörlerdeki kare artıkları gerileyen) modeli uygulanacaktır. Tablo 3.8.'de sonuçlar gösterilmiştir.

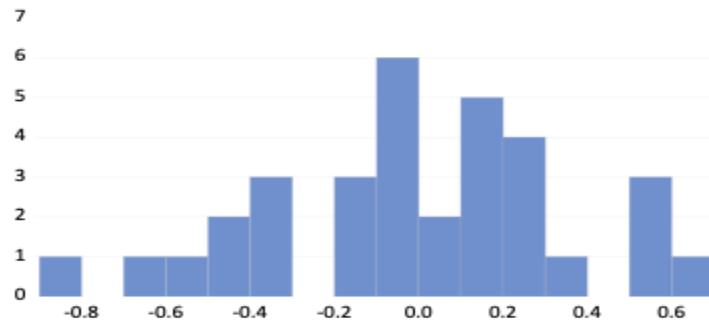
Tablo 3.8. Breusch-Pagan-Godfrey Testi Sonuçları

H_0 : sabit varyans vardır			
F-İstatistik	Olasılık (F-İstatistik)	Obs. R^2	Olasılık (Chi-Square)
0.512379	0.6769	1.661109	0.6456

Elde ettiğimiz değer F istatistiğinde $0.6769 > 0.10$. H_0 hipotezi kabul, sabit varyans vardır. Ayrıca kalıntıların normal dağılıp dağılmadığına da bakılmalıdır. Tablo 3.9.'da ve Grafik 5'de gösterilmiştir.

Tablo 3.9. Normallik Testi Sonuçları

Mean	Median	Maksimum	Minimum	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Jarque-Bera	Olasılık
.42e-16	0.012473	0.686747	-0.855294	0.367608	-0.224188	2.726711	0.379125	.827321

Şekil 6. Kalıntılar Histogramı

0.82 (> 0.1) gözlenen bir değerle, kalıntıların normal bir dağılıma sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Sonra modeli kurma bir hata olup olmadığını kontrol etmemiz gerekir. Tablo 3.10.'da sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 3.10. Reset Testi Sonuçları

H_0 : model kurma hatası yoktur			
t-İstatistik	Olasılık (t-İstatistik)	F-İstatistik	Olasılık (F-İstatistik)
0.450861	0.6556	0.203276	0.6556

Reset testi sonucunda elde edilen değer $0.6556 > 0.10$, yani modelin kurulmasında herhangi bir hata olmadığı anlamına gelir.

Uzun dönem ilişkisi olup olmadığı kontrol edilmesi gereklidir. Tablo 3.11.'de sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 3.11. ARDL Testi Sonuçları

H_0 : değişkenler arasında uzun dönem ilişki yoktur $k = 1$			
F-İstatistik	Anlamlılık	I(0)	I(1)
1.2332281	%10	5.59	6.26
	%5	6.56	7.3
	%2.5	7.46	8.27
	%1	8.74	9.63

F istatistiği = 1.23 (alt sınır = 6.26, üst sınır = 9.63). $9.63 > 1.23$ olduğundan %1'e göre sıfır hipotezi kabul edilir ve bu nedenle eşbütünleşme yoktur. Yani oluşturulan modele göre enflasyon ile işsizlik arasında uzun dönemli bir ilişki yoktur, uzun dönemde aynı yönde hareket etmeleri durumundan söz edilemez.

3.4. Toda-Yamamoto Nedensellik Testi ve Sonuçları

Enflasyon ve işsizlik değişkenlerinin arasındaki nedenselliğin yönünü belirlemek için nedensellik analizi yapılmıştır. Toda ve Yamamoto nedensellik testi uygulanmıştır. yani enflasyonun işsizlikten mi kaynaklandığı yoksa işsizliğin mi enflasyondan kaynaklandığı bulmak için.

Bu modelde; maksimum bütünleşme derecesi (d_{max}) ile ifade edilmiştir. Optimum gecikme uzunluğu ise (k) ile ifade edilmiştir. VAR yöntemini kullanarak tahmin yapılmaktadır.

Toda ve Yamamoto testi yapmak için şu değerleri belirlememiz gerekir:

- d_{max} – incelediğimiz serilerin maksimum durağanlık mertebesi;
- k – VAR modelinin gecikme uzunluğu.

Y serimizin (enflasyon) birinci farkını aldıktan sonra durağan hale geldiği $I(1)$ ve X serimizin (işsizlik) de seviyede (%5, sabitli ve trendli) durağan olduğunun $I(0)$ daha önce bulunmasından hareketle maksimum durağanlık derecesi d_{max} 1'e eşittir. Uygun gecikme uzunluğu belirlemek için VAR modeli oluşturulmuştur. VAR gecikme seçim kriterlerinin sonuçları Tablo 3.12.'de sunulmuştur.

Tablo 3.12. VAR Gecikme Seçim Kriterlerinin Sonuçları

Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-209.5694	NA	2904.243	13.64964	13.74215	13.67979
1	-183.3800	47.30987	694.7309	12.21806	12.49561*	12.30854
2	-177.2320	10.31274*	607.5372*	12.07948*	12.54206	12.23027*
3	-174.9071	3.599808	683.7834	12.18756	12.83516	12.39866

Not: * kriter tarafından seçilen gecikme uzunluğu gösterir

AIC'e göre uygun gecikme uzunluğu $k = 2$, Schwarz İstatistik Kriteri (SC) ise $k = 1$ olması gerekmektedir. Buna göre k 2'ye eşit alındı.

Böylece, modelde uygulanması gereken uzunluk $k + d_{max}$, nerede $k = 2$, d_{max} ise 1 (Tablo 3.13.'de gösterilmiştir).

Tablo 3.13. VAR Model

Değişkenler	ENF			UNEMPLOYMENT		
	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik
ENF(-1)	0.528961	0.20007	2.64393	0.001249	0.00958	0.13040
ENF(-2)	0.152808	0.22192	0.68856	-0.029761	0.01062	-2.80128
ENF(-3)	0.325967	0.22649	1.43923	0.008932	0.01084	0.82382
UNEMPLOYMENT(-1)	1.529201	4.28985	0.35647	0.924517	0.20537	4.50173
UNEMPLOYMENT(-2)	-2.946420	5.13691	-0.57358	-0.452541	0.24592	-1.84019
UNEMPLOYMENT(-3)	5.312273	4.87476	1.08975	-0.037158	0.23337	-0.15922
C	-37.95271	52.6134	-0.72135	6.080889	2.51878	2.41422
$R^2 = 0.714603$; $Adj. R^2 = 0.643254$; $F = 10.01558$; $AIC = 12.18756$						

Toda ve Yamamoto testi sonuçları Tablo 3.14.'de gösterilmiştir. Toda ve Yamamoto test hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H_0 : X 'den Y 'ye (veya Y 'den X 'e) nedensellik yoktur

H_1 : X 'den Y 'ye (veya Y 'den X 'e) nedensellik vardır

Tablo 3.14. Toda ve Yamamoto Testi Sonuçları

Bağımlı değişken: ENF		
	Chi-square	Olasılık
Bağımsız değişken: UNEMPLOYMENT	0.334066	0.8462
Bağımlı değişken: UNEMPLOYMENT		
	Chi-square	Olasılık
Bağımsız değişken: ENF	9.662310	0.0080

Birinci elde edilen değer = 0.8462 X 'den Y 'ye nedensellik olmadığını gösterir, yani işsizlikten enflasyona nedensellik yok.

İkinci ise = 0.0080 Y 'den X 'e nedensellik olduğunu göstermektedir. Özetle enflasyondan işsizliğe nedensellik ilişkisinin var olduğu anlamına geliyor.

SONUÇ

Enflasyon ve işsizlik sorunu günümüze gelindiğinde global dünyada tüm ülkeleri etkileyen en önemli ekonomik göstergelerin başında gelmektedir. Son dönemlerde artan krizler, salgın hastalıklar ve afetler bu göstergelerin büyümesinde önemli etkenlerin başında gelmiştir. Covid-19 salgını gibi yeni ortaya çıkan olaylar, çoğu ülkenin ekonomisine zarar vermiştir. Benzer şekilde, daha önce yaşanan felaketler ve krizler de ülke ekonomilerine büyük ölçüde zarar vermiştir. Bu tür pandemiler, olağanüstü felaketler ve büyük ekonomik krizler ülkelerin ekonomilerine olumsuz etkileri olduğu araştırmacılar tarafından bilinmektedir. Bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda literatüre ve Türkiye ekonomisi özeline katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Enflasyonun ne olduğuna, nasıl ölçüldüğüne bakılmıştır. Tanımlarının yapılmasının ardından enflasyonun türlerine ve nedenlerine birinci bölümde ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir.

İşsizlik kavramı ise kendi içerisinde çeşitli başlıklara ayrılarak incelenmiştir. İşsizliğin ne olduğu, nasıl ölçüldüğü ve türlerinin neler olduğu ayrıntılı bir şekilde çalışmanın ikinci bölümünde analiz edilmiştir.

İşsizlik ve enflasyon kavramları ayrıntılı bir şekilde ele alındıktan sonra enflasyonun ve işsizliğin birlikte gösteriminin ve kıyaslamasının yapıldığı phillips eğrisine yer verilmiştir. Enflasyon ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Monetarist anlayışta Enflasyondaki artış ve azalışlar bu oranların beklentilerle uyumlu olduğunu ekonomik bireyler, beklentilerini oluştururken geçmişte elde ettikleri tecrübelerini kullanarak oluşturdukları görülmüştür.

Yeni Klasik anlayışta ise Adaptive beklentilerin kabul edilmemesi bunun geçerli olmadığına savunulduğu belirtilmiştir. Bunun yerine yeni klasik anlayış beklentilerin rasyonel bir şekilde oluşturulması gerektiğini savunduğu görülmüştür.

Çalışmanın üçüncü bölümünün ilk bölümünde konuyla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümün son bölümünde ise enflasyon ve işsizlik kavramlarının türkiye ekonomisi üzerinde etkilerine etraflıca yer verilmiştir. Yapılan

ampirik çalışmada temel amaç, Türkiye’de 1988-2021 döneminde işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Bunun için çalışmada enflasyon (ENF) ve işsizlik (UNEMPLOYMENT) değişkenlerine yönelik 1988-2021 yıllarına ait yıllık veriler kullanılmıştır. Serilerden enflasyon ve işsizlik verileri Dünya Bankası’ndan (WorldBank) elde edilmiştir.

Yapılan ilk test birim kök testidir. Tüm değişkenlerin logaritması (ln) alınarak modele dahil edilmiştir. Değişkenler (LNENF, LNUNEMPLOYMENT) şeklinde ifade edilmiştir. Değişkenlerin durağanlıklarını ve durağanlıkların derecesini ölçmek amacıyla birim kök testi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre ADF, PP, DF-GLS ve KPSS birim kök testleri sonucunda, serilerin düzeyde birim köke sahip olduğu ancak birinci farklarının durağan olduğu belirlenmiştir.

LNENF ve LNUNEMPLOYMENT serileri için uygulanan birim kök test sonuçlarına göre seriler düzey değerlerinde birim köke sahiptir. Bu durum serilerin durağan olmadığını gösterir. Serilerin birinci farkları alınması durumunda seriler durağan hale gelecektir. Bu nedenle seriler ancak birinci farkları alındığında durağan hale gelmiştir. Sırasıyla ADF, PP, DF-GLS, testlerine ait H_0 hipotezleri birim kök vardır şeklindedir.

KPSS testine ait H_0 hipotezi ise birim kök yoktur, yani seri durağandır şeklindedir. H_0 hipotezinin reddedilmesi halinde ise serinin durağan olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ADF, PP ve DF-GLS testlerinde H_0 hipotezinin reddedilmesi serinin durağan olduğu tespit edilmiştir. KPSS testinde ise H_0 hipotezinin kabul edilmesi serinin durağan olduğunu ispat etmiştir.

Yapılan ikinci test ise ARDL Eşbütünleşme testidir. ARDL modeli ile enflasyon ve işsizlik arasındaki eşbütünleşme testleri, uzun ve kısa dönemli ilişkiler analiz edilmiştir, serimizin durağan bir bileşimi olup olmadığını görmek için uygulanmıştır. Eşbütünleşme testi, modeldeki değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket edip etmediği ölçülmüştür. Modelin kurma hatası olup olmadığı kontrol edilmiştir. Reset testi sonucunda modelin kurulmasında herhangi bir hata olmadığı görülmüştür.

Yapılan analizler ve testler, enflasyon ile işsizlik arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığını göstermektedir. ARDL eşbütünleşme analizi sonucunda, enflasyon

ve işsizlik arasında uzun vadeli bir ilişki olduğunu gösteren istatistiksel olarak anlamlı bir bulgu elde edilmemiştir. Breusch-Godfrey Seri Korelasyon testi sonucunda ise 2 gecikmeye kadar serisel korelasyon olmadığı görülmüştür.

F istatistiği = 1.23 (alt sınır = 6.26, üst sınır = 9.63). $9.63 > 1.23$ olduğundan %1'e göre sıfır hipotezi kabul edilir ve bu nedenle eşbütünleşme yoktur sonucuna varılmıştır. Yani oluşturulan modele göre enflasyon ile işsizlik arasında uzun dönemli bir ilişki yoktur, uzun dönemde aynı yönde hareket etmeleri durumundan söz edilemez sonucuna varılmıştır.

Yapılan üçüncü ve son test ise Toda ve Yamamoto nedensellik testidir. Enflasyon ve işsizlik değişkenlerinin arasındaki nedenselliğin yönünü belirlemek için nedensellik analizi yapılmıştır. Enflasyonun işsizlikten mi kaynaklandığı yoksa işsizliğin mi enflasyondan kaynaklandığı bulmak için.

Toda ve Yamamoto nedensellik testinde ki hipotezlerimiz:

H_0 : X 'den Y 'ye (veya Y 'den X 'e) nedensellik yoktur

H_1 : X 'den Y 'ye (veya Y 'den X 'e) nedensellik vardır şeklinde kurulmuştur.

Buna göre Birinci elde edilen değer = 0.8462 X 'den Y 'ye nedensellik olmadığını gösterir, yani işsizlikten enflasyona nedensellik yok.

İkinci ise = 0.0080 Y 'den X 'e nedensellik olduğunu göstermektedir. Özetle enflasyondan işsizliğe nedensellik ilişkisinin var olduğu anlamına geliyor.

Ayrıca, Toda ve Yamamoto testi enflasyondan işsizliğe doğru nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermiştir. Bu test sonucunda, işsizlikten enflasyona nedensellik olmadığı ancak enflasyondan işsizliğe doğru nedensellik ilişkisi olduğu bulunmuştur.

Bununla birlikte, modelin kurulmasında hata olmadığı, değişen varyansın olmadığı ve kalıntıların normal dağılıma sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak, analizler ve testler, enflasyon ile işsizlik arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığını ancak enflasyondan işsizliğe doğru nedensellik ilişkisi olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Akcan, A. T. 2016. 1980 sonrası Türkiye’de Uygulanan Politikaların İşsizlik Üzerine Etkileri ve İşsizliğin Belirleyiciliği Üzerine Ampirik Analiz. Doktora Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Akıncı, M. 2008. Zaman Serilerinde Durağanlık Analizi ve İhracatın GSMH İçindeki Payı Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Alkin, E., Yildirim, K., ve Özer, M. 2004. İktisada Giriş, TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Akiş, E. 2020. Türkiye’de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (2005–2020). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 49, 403-420.
- Akyüz, Y. (2015). International of finance and changing vulnerabilities in emerging and developing economies. South Center Reserach Papers, 60.
- Ataman, B. C. 2003. İşsizlik Sorunu ve Türkiye’nin AB İstihdam Stratejisine Uyumu. TİSK İşveren Dergisi, Ekim.
- Aykırı, M. 2008. Ekonomik Büyüme-Enflasyon-İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama (1980-2005). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, TC Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arabacı, Ö. ve Eryiğit, K. Y. 2012. A Thresold Regression Estimation of Phillips Curve: Turkey Case. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 7, 29-47.
- Başterzi, S.; İşsizlik Sigortası. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1996.
- Bayrak, M., Kanca, O. C. 2013. Türkiye’de Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 8(3), 97-116.
- Bhattarai, R.K. 2004. Unemployment-Inflation Trade-offs in OECD Countries: Lessons from Panel Data and Theories of Unemployment. Research Memorandum, 48, 1-33.
- Bozkurt, A. A., Gökmenoğlu, M. 2023. Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkiyi Konu Alan Çalışmaların Bibliyometrik Ağ Analizi. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(2), 78-110.
- Biçerli, M. Kemal. 2009. Çalışma Ekonomisi, Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Büyükakın, F., Cengiz, V., ve Türk, A. 2008. Türkiye’de Para Politikası Aktarım Mekanizması: Döviz Kuru Kanalı Üzerine Bir Değerlendirme. Ulusal İktisat Kongresi, İzmir.
- Büyükakın, T. 2008. Phillips Eğrisi: Yarım Yüzyıldır Bitmeyen Tartışma. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (39), 133-159.
- Çatık, A. N., Martin, C., Önder, A. Ö. 2011. Relative Price Variability and the Phillips Curve: Evidence from Turkey. Journal of Economic Studies, 38(5), 546-561.
- Çelik, T., Taş, O. 2009. Etkin Piyasa Hipotezi ve Gelişmekte Olan Hisse Senedi Piyasaları. İTÜDERGİSİ/b, 4(2).

- Çiftci, E. 2015. Türkiye’de Enflasyon ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama (1980-2014). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dikici, B., G., (2024) ; Türkiye’de Finansal Krizlerin Niteliği: 2000 Sonrası Döviz, Faiz, Enflasyon Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.
- Durmuş, S., Şahin, D. 2019. Türkiye’de Enflasyon, Döviz Kuru ve Tüketici Kredileri Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (23), 95-112.
- Doğan, F. C. 2023. Pozitif Eğimli Bir Phillips Eğrisi Mümkün Mü? Akademik Açık, 3(2), 229-276.
- Eğilmez, M. (2015). Parasal genişleme uygulamaları. Kendime Yazılar. Erişim adresi:<https://www.mahfiegilmez.com/2015/09/parasal-genisleme-uygulamalar.html>. Erişim tarihi: 18.03.2024
- Eğilmez, M. 2020. Kendime Yazılar. Erişim Tarihi, (15.11.2020).
<https://www.mahfiegilmez.com/2020/11/fed-bu-kadar-para-bast-da-nicin.html>
- Ehrenberg, R., Smith, R., And Hallock, K. 2021. Modern Labor Economics: Theory and Public Policy. Routledge.
- Eroğlu, A., S.; “Enflasyon Hedeflemesi”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Orhan Morgil, Ankara, 2002.
- Eliasson, A. 2001. Is The Short-run Phillips Curve Nonlinear? Empirical Evidence for Australia, Sweden and The United States. Sveriges Riksbank Working Paper Series, No: 124.
- Ewing, B. T., Seyfried, W. 2003. Modeling The Philips Curve: A Time-varying Volatility Approach. Applied Econometrics and International Development, 3(2), 7-24.
- Friedman, M. 1968. The Role of Monetary Policy. American Economic Review. Vol. 58. March. ss. 1-17.
- Furuoka, F. 2007. Does the “Phillips Curve” Really Exist? New empirical evidence from Malaysia. Economics Bulletin, 5(16), 1-14.
- Göktaş, Ö. 2005. Teorik ve Uygulamalı Zaman Serileri Analizi, Beşir Kitabevi, İstanbul.
- Göktaş Yılmaz, Ö. 2005. Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, 2, 11-29.
- Gunal, D. I., Afsar, N., Tanridag, T., Aktan, S. 2002. Autonomic dysfunction in multiple sclerosis: correlation with disease-related parameters. European neurology, 48(1), 1-5.
- Gül, E., Ekinci, A., ve Gürbüz, A.A. 2006. Enflasyonla Mücadelede Enflasyon Hedeflemesi. Ekin Kitabevi, Bursa.
- Güney, A.(2010); Enflasyon Hedeflemesi Stratejisinin Enflasyon Oynaklığı Ve Enflasyonun Kalıcılığı Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Gündoğan, Naci ve M. Kemal Biçerli. 2003. Çalışma Ekonomisi. Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

- Gündoğan, N. ve Biçerli, M.K. 2019. Çalışma Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.
- Güneş, F.D. 2019. İşsizlik ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bandırma.
- Güven, E. A., Ayvaz, Y. 2016. Türkiye’de Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Zaman Serileri Analizi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(1).
- Karabıçak, Y. D. D. M. (2000). Türkiye’de Ekonomik İstikrarsızlığın Tarihsel Gelişim Süreci. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(2).
- Karluk, R. (1996). Türkiye Ekonomisi, Beta Yayınevi. İstanbul. ss, 62.
- Karluk, R.; Türkiye Ekonomisi, İstanbul, Beta Yayınları, 7. Baskı, 2002.
- Kaykusuz, M. 2001. Maliyet Enflasyonu ve Türkiye’de Maliyet Enflasyonunun Nedenleri. Erişim tarihi, (31.12. 2005).
- Kepenek, Y., ve Yentürk, N. (2005). Türkiye Ekonomisi, 12. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kepenek, Y., Yentürk, N.(2007).Türkiye Ekonomisi, İstanbul, Remzi Kitabevi, 20. Basım.
- Keyder, N.(2002). Para Teori-Politika-Uygulama, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 8. Baskı, 2002.
- Kocacık, F. 1995. Sivas’ta İşsizlik Olgusu ve Aile Üzerine Etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 18, 1-15.
- Kocacık, F. 2004. Türkiye’de Çalışma Hayatından Kesitler: İşsizlik-Sendikal Örgütlenme-Kadın Emegi-İşportacılık. Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas.
- Lordoğlu, K., Özkaplan, N. 2003. Çalışma İktisadı, Der Yayınları s. 401.İstanbul.
- Maddock, Rodney and Michael Carter. 1983. A Child’s Guide to Rational Expectations. Journal of Economic Literature. Vol. 20. No. 1. March, ss. 39-51.
- Mangır, F., Erdoğan, S. 2012. Türkiye’de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (1990-2011). Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, (570), 77-77.
- Martin, C., Costas, M. 2007. Monetary Policy and the Hybrid Phillips Curve. Rimini, Italy: The Rimini Centre for Economic Analysis, WP 36-07, 1-10.
- Ortatepe, G. 2013. Enflasyon İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Uygulaması (1960-2012). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özdemir, M. Ç. 2018. İrادی işsizlik. Seçme Yazılar-II, 113.
- Özer, M. O. 2020. Türkiye’de Enflasyon ve İşsizlik Oranları Arasındaki Uzun Dönemli İlişkinin Analizi: Phillips Eğrisine Fourier Yaklaşımı. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (39), 179-192.
- Öztürk, S., Öner, M. 2020. Türkiye Ekonomisinde Enflasyon ile Faiz Oranları Arasındaki İlişki: 1980-2018 Dönemi. Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2), 187-197.
- Parasız, İ.; Modern Para Teorisi, Ezgi Kitabevi. Ekim 1998

- Partaliyeva, A. 2022. Türkiye ve Azerbaycan'da Enflasyon ile İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki: Phillips Eğrisi. Master's Thesis, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Petek, A., Aysu, Y. 2017. Phillips Eğrisi: Türkiye Örneği (1980- 2015). Journal of Current Researches on Business and Economics, 7, 53-64.
- Phillips, A. W. 1958. The Relationship between Unemployment and the Rate of Change of Money Wages in the United Kingdom 1861-1957. *Economica*. 25 (100): 283–299.
- Sancar, C., Polat, M. A. 2017. Enflasyon ve İşsizlik İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama (G7 Ülkeleri Örneği). *Global Journal of Economics and Business Studies*, 6(12), 1-14.
- Sağdıç, A. 2018. Türkiye’de Döviz Kuru, Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Ekonometrik Analiz (2003:1-2017:3). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Salman, G. 2019. Türkiye’de Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Tespiti: 2006: Q1-2018: Q2 VAR Model Analizi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 1-20.
- Samuelson, Paul A., Robert M. Solow. 1960. Problem of Achieving and Maintaining a Stable Price Level: Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy.
- Seyidoğlu, H. (2001). *Uluslararası Finans*, Güzem Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- Sukar, A., Hassan, S. 2001. US Exports and Time Varying Volatility of Real Exchange Rate, *Global Finance Journal*, Vol. 21, pp. 109-119.
- Şahin, Hüseyin; Türkiye Ekonomisi, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları, 9. Baskı, 2007.
- Şanlı, O. (2021). Türkiye’de 1994, 2001 ve 2018-2021 Kur Krizlerinin Yeni Nesil Kriz Teorileri Çerçevesinde incelenmesi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 6(2).
- TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası), Enflasyon, <https://www.tcmb.gov.tr/> (26.04.2022).
- Telek, A. 2012. Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (2003-2011): Türkiye Örneği. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Tunay, B. K. 2010. 50. Yılında Phillips Eğrisi: Makro Ekonomik İstikrar ve Maliyetleri. İstanbul, Kandilli, Türkiye.
- Turhan, S.E. 2007. Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi.
- Turner, P., Benavides, G. 2001. The demand for money and inflation in Mexico 1980–1999: implications for stability and real seigniorage revenues. *Applied Economics Letters*, 8(12), 775-778.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), www.tuik.gov.tr (15.06.2023).
- Topçu, M. 2010. İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Analizi: G8 Ülkeleri Üzerine Uygulama. Master's thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğurlu Yazıcı, H. 2018. Türkiye’de İşsizlik ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki (1960-2015). Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.

- Ulusoy, A., Dibo, M. 2016. Çorum'da İşsizlik ve Enflasyon İlişkisinin Analizi. Bildiriler Kitabı, 89.
- Uysal, D., Erdoğan, S. 2003. Enflasyon ile İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki ve Türkiye Örneği (1980-2002). Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 3(6), 35-47.
- Ülgen, G. 2010. Makro İktisat. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Ünsal, E.M. 2004. Makro İktisat. Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Ünsal, E.M. 2017. Makro İktisat. (11. Basım). Murat Yayınları, Ankara.
- Yalçınkaya, Ö. 2019. Türkiye Ekonomisinde Dış Borçların Sürdürülebilirliğinin Analizi: Doğrusal ve Doğrusal Olmayan Birim Kök Testlerinden Kanıtlar (1970-2018). Maliye Dergisi, 176, 27-51.
- Yıldırım, K., Karaman, D., ve Taşdemir, M. 2010. Makro Ekonomi. (9. Basım). Seçkin Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, O. 2020. Genç İşsizlik Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Yılmaz, S. 2016. Makroekonomik Teoride Yatırım, Büyüme ve Enflasyon. Beşir Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz Uçan, A., Öztürk Çetenak, Ö. 2017. Türkiye'de İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1990-2015 Dönemi Analizi. Master's Thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Zaim, K. K. 1997. Estimation of Health and Economic Benefits of Air Pollution Abatement for Turkey in 1990 and 1993. Energy Policy, 25(13), 1093-1097.
- Vredin, A. ve Warne, A. 2000. Unemployment and Inflation Regimes. Econometric Society World Congress 2000 Contributed Papers 0984.
- World Bank (Dünya Bankası), <https://www.worldbank.org/en/home> (26.04.2022).

